

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut

Regina Mets

**Komsomoli roll nõukogude ühiskonnas. ELKNÜ Rapla rajooni
komsomolikomitee tegevusest 1970. aastatel**
Bakalaureusetöö

Juhendaja: dots. Tõnu Tannberg

Tartu 2013

Sissejuhatus	3
1. Komsomoli olemus ja roll nõukogude ühiskonnas	8
1.1 Komsomoliorganisatsiooni eesmärk	8
1.2 Komsomoliorganisatsiooni ülesehitus, tööpõhimõtted ja tunnused	8
1.3 Komsomoliorganisatsiooni funktsioonid	10
1.4 Komsomoliorganisatsiooni sisu ja vormi ühtsus.....	13
2. ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee üldine tegevus 1970. aastatel	16
2.1 1970. aastate ühiskondlik taust.....	16
2.2 Rajooni komsomolikomitee kui ÜLKNÜ struktuuri osa	17
2.3 ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee üldisest tegevusest 1970. aastatel.....	18
2.3.1 Organisatsioonilised küsimused.....	19
2.3.2 Üld- ja kutseharidusküsimused	21
2.3.3 Poliitharidus ja ideelis-poliitilise tegevuse suunamine	22
2.3.4 Töökasvatuse ja rahvamajandusplaanide täitmine.....	25
2.3.5 Noorte esteetilise kasvatuse ja vaba aja sisustamise koordineerimine.....	27
2.4 Hinnang komsomolile	28
3. ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee poolt kureeritud olulisemad üritused.....	31
3.1 Noorte suvepäevad	31
3.1.1 Noorte suvepäevade üldine taust.....	31
3.1.2 Noorte suvepäevad Rapla rajoonis 1970. aastatel	33
3.2 Eesti Õpilasmalev.....	37
3.3 Traditsioonilised peotantsuturniirid	42
Kokkuvõte	45
Kasutatud allikad ja kirjandus	48
Summary	53
Lisa nr 1. Kaljo Toome, komsomoliorganisatsiooni juht ja inimene	56
Lisa nr 2. Komsomolipilet ja VTK tunnistus	59
Lisa nr 3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee aktiiv noorte suvepäevadel	60
Lisa nr 4. Noorte suvepäevade tunnistus.....	61
Lisa nr 5. Rapla traditsiooniline peotantsuturniir.....	62

Sissejuhatus

Nõukogude ühiskonna kõrgeim eesmärk oli uue ühiskonna – kommunismi – ehitamine, mis pidi saabuma 1980. aastaks nagu kinnitas NLKP XXII (1961) vastuvõetud kommunistliku partei programm.¹ Selle ambitsioonika eesmärgi saavutamisse pidi panustama kogu ühiskond, iga tema liige, mis aga nõudis teadlikkust ja väljakujunenud maailmavaadet, mille kindlustamise võttis Kommunistlik Partei enda peale, politiseerides ühiskondliku elu kõikvõimalikud valdkonnad.

Nõukogude inimesele rõhutati pidevalt, et tema ise ongi riigi peremees ning et tal on võim ja voli selle elus osaleda ja otsustada. Ühiskondlikus elus osalemist võimaldas aga riik üksnes enda poolt aktsepteeritud erinevate (massi) organisatsioonide kaudu, mida kõiki kaudselt suunas ja juhendas Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei (NLKP). Juba algklasside lapsed kuulusid organiseeritult oktoobrilaste ridadesse ning 10 - 15 aastaseid koolinoori ühendas Üleliiduline V.I. Lenini nimeline Pioneeriorganisatsioon. Järgmiseks oluliseks astmeks noorte elus sai ühinemine Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühinguga (ÜLKNÜ) ehk komsomoliga.

ÜLKNÜ puhul oli tegemist massiorganisatsiooniga, mis koondas ühtse juhtimise ja ideoloogia alla miljonid Nõukogude Liidu (NSV Liidu) noored, vanuses 14 - 28 eluaastat. Pärast iseseisva Eesti Vabariigi okupeerimist Nõukogude Liidu poolt ja juunipöörde teostamist 1940. aastal, alustas ka vastloodud Eesti NSV-s tegutsemist ÜLKNÜ üks võitlussalku – Eestimaa Leninlik Kommunistlik Noorsooühing (ELKNÜ), mille liikmeteks astusid aja jooksul sajad tuhanded Eesti NSV komsomoliealised noored.

Probleemi asetis

Komsomoli kuulumine oli nõukogude ühiskonnas pigem reegel kui erand ning see organisatsioon mõjutas suuremal või vähemal määral kõikide tolaegsete noorte elu. Paljud tollased, nõukogudeaja noored komsomolid ja partei liikmed, on aga Eesti Vabariigi taasrajajad ning tänase ja tuleviku Eesti elu mõjutajad. Komsomolikogemusega on mitmed meie tänased riigijuhid, tunnustatud ühiskonnategelased ja teadlased. Kaasaja noortel sageli

¹ Eesti ajalugu, VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja Sulev Vahtre. Tartu: Ilmamaa, 2005. Lk 289

aga puudub tunnetus ja teadmine, mida tegelikult tähendas elamine ideoloogilise surve ja ainupartei valitsuse all, kus „demokraatia“ ja ühiskondlikus elus osalemine, hariduse ning elukutse valik sõltus noore inimese ideelis-poliitilisest maailmavaatest ning kuulumisest komsomoli või parteisse. Samas on mitmed nõukogude perioodil alguse saanud ettevõtmised, nagu näiteks üliõpilaspäevad ja Eesti Õpilasmaleva (EÕM) traditsioon noorte hulgas populaarsed ka kaasajal ning aina rohkem saavad ühiskondlikku kõlapinda sotsiaaldemokraatlikud vaated, mille tagamaid on ka kaasajal vajalik teada. Hetkel on Eesti ühiskonnas aktuaalne ka Eesti Üliõpilasmaleva (EÜE) ajaloo jäädvustamine – tema rolli teadvustamine tollases ühiskondlikus elus, ning EÜE tausta ja -kogemustega isikute mõju tänasele Eesti poliitika-, kultuuri- ja ärimaastikule. See kõik näitab, et komsomoli ajaloo erinevate aspektide uurimine on oluline ka tänase ühiskonna arengute mõtestamisel. Komsomoliorganisatsioon oli nõukogude poliitilise süsteemi üks osa ning selle uurimine aitab kindlasti paremini mõista tollase ühiskonna toimemehhanisme.

Käesolev bakalaureusetöö uurib Kommunistliku Noorsooühingu rolli nõukogude ühiskonnas tervikuna ning annab ülevaate organisatsiooni tegevusest ka kohalikul – rajooni tasandil. Töö autor keskendub lähemalt ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee tegevusele 1970. aastatel.

Senises ajalookirjanduses on enim tähelepanu pööratud Eesti NSV-le tervikuna ning n-ö kohalik tasand on üldjuhul kõrvale jäänud, mis on aga samuti tollase poliitilise süsteemi toimimise mõistmisel oluline.

Kõneks olev periood on bakalaureusetöös vaatluse alla võetud mitmel põhjusel. Esiteks on 1970. aastad kaasaja ajaloo uurijatelt üsna tagasihoidlikku tähelepanu saanud, kuna tegemist oli nn stagnatsiooniajaga, millele eelnesid paljukäsitletud kuldsed kuuekümnendad ning järgnesid rahutud kaheksakümnendad, mis kulmineerusid 1990. aastate alguses nõukogude süsteemi lagunemisega. Sellest tulenevalt saab 1970. aastaid autori arvates võtta kui iseloomulikke näidet elust „arenenud sotsialismi“ tingimustes. Teiseks – väheoluliseks ei saa pidada ka autori isiklikku huvi antud perioodi suhtes, kuna siinkirjutaja isa, Kaljo Toome, oli aastatel 1972 – 1977, ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee I sekretär.

Uurimistöö eesmärk on anda vastus üldisemale küsimusele, millist rolli mängis Kommunistlik Noorsooühing nõukogude ühiskonnas ja noorte elus? Mis eesmärkidel Eesti NSV-s, kus veel selgelt mäletati iseseisva Eesti Vabariigi aega, Kommunistliku

Noorsooühinguga liituti? Kas oli selleks kodanike vaba tahe ja ideelised kaalutlused või prevaleerisid muud põhjused? Kas ja kuidas mõjutas ELKNÜ noorte elu kohalikul – maarajooni – tasandil? Milline oli ajajärgu ametlik retoorika ja milline oli reaalsus? Kas Kommunistliku Noorsooühingu kõlavad eesmärgid ja reaalne elu olid korrelatsioonis? Kas toomis vormi ja sisu ühtsus?

Käesoleva uurimistö eesmärgiks ei ole kindlasti kõikidele loetletud küsimustele igakülgselt vastata, kuna seda ei võimalda bakalaureusetöö maht ega ka selleks läbitöötatud allikaline baas. Töö peamiseks eesmärgiks on anda ettekujutus selle massiorganisatsiooni üldisest olemusest, tema peamistest funktsioonidest ning toimimispõhimõtetest ning 1970. aastate noorte elu kujundanud ideoloogiast ja praktilistest tegevustest tulenevalt sotsialistliku ühiskonna eesmärkidest ja ootustest. Samuti saame uurimistö tulemusena teada, kui olulist rolli komsomol nõukogude ühiskonnas kandis ning millised olid peamised põhjused selle noorteorganisatsiooniga liitumisel. Tähtsal kohal on töös komsomoliorganisatsiooni kohaliku tasandi tegevuse analüüs rõhuasetusega Rapla Rajooni Komsomolikomitee poolt organiseeritud olulisematele üritustele nagu iga-aastased noorte suvepäevad, Eesti Õpilasmaleva tegevus rajoonis ja traditsioonilised tantsuturniirid. Kui suvepäevad ja EÕM olid ühtlasi ka üle ülevabariigilised ettevõtmised ning osaliselt ELKNÜ Keskkomitee poolt kureeritud, siis iga-aastane peotantsuturniir oli konkreetselt Rapla rajooni komsomoliorganisatsiooni poolt korraldatud üritus ja seetõttu n-ö kohaliku tasandi ettevõtmise üheks näiteks.

Töö ülesehitus

Bakalaureusetöö on jagatud kolme peatükki. Esimene peatükk annab teoreetilise ülevaate Kommunistliku Noorsooühingu olemusest nõukogude ühiskonnas, kus autor toob välja ÜLKNÜ eesmärgid, toimimispõhimõtted, tunnused ja peamised funktsioonid. Teine peatükk keskendub ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee tegevusele 1970. aastatel. Esmalt annab autor ülevaate kümnendile omasest ühiskondlikust taustast ning seejärel vaadeldakse alapeatükkide kaupa rajooniorganisatsiooni põhilisi funktsioone, tulenevalt noorsooühingu eesmärkidest. Viimane selle osa alapeatükk käsitleb komsomoli autoriteedi küsimust. Töö kolmas osa annab ülevaate kolmest suuremast ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee poolt korraldatud üritusest. Bakalaureusetöö lisadena toob autor välja 1970. aastate Rapla rajooni komsomolijuhi, Kaljo Toome isikuprofiili ning ajastu ideoloogiat iseloomustavad dokumendinäidised ning fotomaterjalid.

Allikad ja kirjandus

Komsomoli ajaloo uurimisel tugineb autor nii nõukogudeaegsele ametlikule kirjasõnale, mis annab teoreetilise baasi nii ÜLKNÜ eesmärkidest ja ühiskondlikust põhiolemusest kui ka kaasaegsematele uurimustele, mida autori hinnangul palju ilmunud ei ole. Kaasajal on küll ilmunud mitmeid uurimusi, mis käsitlevad komsomoli ajaloo mõnda üksikaspekti. Näiteks 1960. aasta Tartu komsomoliopositsiooni teemat on mitmed autorid käsitlenud sh sündmustes vahetult osalenud, toleaeagsed Tartu Riikliku Ülikooli komsomolikomitee liikmed Karl Adamson ja Mikk Titma ning tollane ELKNÜ Tartu Linnakomitee I sekretär Toomas Alatalu² ning ka Reet-Marge Arro oma bakalaureusetöös „ELKNÜ XIII kongress 1966. aastal ja selle opositsioonilisus“³. 1968. aasta Tallinna ja Tartu üliõpilaspäevi on põhjalikult uurinud Eleri Vako⁴ ning nõukogudeaegse noorte suvepäevade traditsiooni teemadel on kirjutanud Eesti Rahva Muuseumi teadur Ellen Värvi.⁵ Ka religioonivastast tegevust nõukogude ühiskonnas on kaasajal põhjalikumalt uuritud, mille näitena võib tuua Atko Rembali doktoritöö „Religioonivastane võitlus Eesti NSV-s aastail 1957 - 1990. Tähtsamad institutsioonid ja nende tegevus“⁶ ning Toomas Pauli uurimuse „Leeri likvideerimise lugu“, mis antud töö kontekstis annab hea ülevaate uue nõukoguliku tavandi – noorte suvepäevade – sünni tagamaadest.⁷ Üldisi kaasaegseid käsitusi Eesti komsomoli ajaloo kohta aga ilmunud ei ole. Nõukogudeaegse kirjanduse puhul on autor käesolevas töös keskendunud peamiselt kahele teosele, milleks on 1986. aastal ilmunud, EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi poolt välja antud ELKNÜ ajaloo koguteos „Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost“⁸ ning Mikk Titma poolt koostatud ja 1980. aastal ilmunud kogumik „Kommunistlik Noorsooühing noorte elus“⁹. Mõlemad teosed annavad ajastule omases stiilis ja kantseliidis ülevaate Kommunistliku Noorsooühingu eri aspektidest ja funktsioonidest, mis antud töö vaates annab hea teoreetilise baasi uuritava noorsooühingu eesmärkidest ja

² Siin on silmas peetud järgmisi artikleid: Adamson, K., Titma, M. Nooruslikust eneseteostusest süsteemi kriitikani. 1960. aastate Tartu ülikooli komsomoliorganisatsioon. Akadeemia, 2009, nr 12. Lk 2287- 2303.

Alatalu, T. Kommuniste oli seitse (tüüpi) ja komsomoli polnudki. Akadeemia. 2009, nr 1. Lk 152-156

³ Arro, M.. ELKNÜ XIII kongress 1966. aastal ja selle opositsioonilisus. Bakalaureusetöö. Juhendaja T. Tannberg. Tartu, 2011

⁴ Vako, E. Meie aeg lööb auku müüri: 1968. aasta üliõpilaspäevad Tartus ja Tallinnas. Akadeemia. 2008, nr 2. Lk 411-461

⁵ Värvi, E. Noorte suvepäevad Eesti NSV-s. KesKus. Mai, 2008. Lk 45-48

⁶ Rimmel, A. Religioonivastane võitlus Eesti NSV-s aastail 1957 - 1990. Tähtsamad institutsioonid ja nende tegevus. Doktoritöö. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011

⁷ Paul, T. Leeri likvideerimise lugu. Looming. 1996, nr 4. Lk 497 – 512

⁸ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost II. Toim. Indrek Toome. Tallinn: Eesti Raamat, 1986. Lk 268

⁹ Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma. Tallinn: Eesti Raamat, 1980

ootustest tollaegses politiseeritud ühiskonnas. Nõukogude ajal on komsomoli ajaloo kohta ilmunud veel Tartu komsomoli tegevusele keskendunud „Tartu komsomol. Memuaare ELKNÜ ajaloost“¹⁰ ning Johannes Kalitsa „Ülikooli komsomoli neli aastakümnet“.¹¹ Ka EÕM-i tegevuse kohta on nõukogudeajal mitmeid käsitlusi ilmunud, millest siinkohal tooksin välja Asse Soometsa „Õpilasmalevlase leksikoni“¹² ning Edgar Savisaare 1980. aastal ilmunud „Eesti Õpilasmaleva arengu“.¹³

Lääne autorite uurimustöödest on autor kasutanud Oxfordi ülikooli teaduskraadiga Juliane Fürsti 2010. aastal ilmunud uurimust sõjajärgsest nõukogude ühiskonnast¹⁴, kus ta keskendub põhiliselt just noorsood puudutavatele ilmingutele ning komsomoli rollile sotsialistlikus ühiskonnas, tasakaalustades seeläbi nõukogudeaegsel kirjasõnal põhinevat, propagandistlikku maailmapilti. J. Fürsti uurimus on tegelikult üks väheseid kaasaegseid uurimusi, millest on komsomoli teema käsitlemisel tuge. Õigupoolest on komsomoli roll nõukogude poliitilises süsteemis kaasaegsel tasemel seni ajalookirjanduses avamata. Seetõttu ei olnud ka käesoleva töö autoril võimalik teema käsitlemisel toetuda kaasaegsetele teoreetilistele lähenemistele.

Teooria ja praktilise elu võrdlemiseks ning rajooni tasandi komsomolitööga tutvumiseks analüüsis autor tollaegse ajakirjanduse – 1970. aastate rajoonilehe Ühistöö numbreid ning ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee arhiivimaterjale – komsomolikomitee büroo ja -pleenumi istungite protokolle ning kirjavahetust kõrgemalseisvate organitega. Rajooniajalehe Ühistöö veergudel kajastatu andis hea ülevaate selle ajajärgu olulisematest teemadest, sündmustest ning ühiskondlikust meelsusest.

Nõukogude perioodi kirjanduse, allikate ja muude kirjalike dokumentide puhul peab aga kindlasti arvestama asjaolu, et riigipoolset nägemust kajastades sisaldavad need peamiselt „ideoloogiliselt korrektset“ informatsiooni, kuna trükimeedia ja kirjandus oli nõukogude ühiskonnas allutatud tugevale ideoloogilisele kontrollile ja tsensuurile. Eriti suure reservatsiooniga tuleb autori hinnangul suhtuda ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee ametlikes protokollides esitatud üleskutsetesse, kus ehtnõukogulik kahepalgelisus kõige selgemalt ja ilmekamalt kajastub.

¹⁰ Tartu komsomol. Memuaare ELKNÜ ajaloost. Koost. E. Tooms. Tallinn: Eesti Raamat, 1970

¹¹ Kalits, J. Ülikooli komsomoli neli aastakümnet. Tallinn: Eesti Raamat, 1982

¹² Soomets, A. Õpilasmalevlase leksikon. Tallinn: Eesti Raamat, 1979

¹³ Savisaar, E. Eesti Õpilasmaleva areng. Tallinn: Eesti Raamat, 1980

¹⁴ Fürst, J. Stalin's Last Generation. Soviet Post-War Youth and the Emergence of Mature Socialism. Oxford University Press. New York, 2010

1. Komsomoli olemus ja roll nõukogude ühiskonnas

1.1 Komsomoliorganisatsiooni eesmärk

Nõukogude ühiskonna poliitilise süsteemi keskmes oli Kommunistlik Partei, kes nägi Kommunistlikus Noorsooühingus eelkõige oma abilist ja reservi uue ühiskonna ehitamisel, koondades selleks nõukogude noorsoo kõige eesrindlikuma osa ühtseks, vaimseks ja teadlikuks jõuks, kes on ustavad kommunismiideaalidele ja sotsialistlikule kodumaale.¹⁵ Komsomoli tähtsaimaks ülesandeks oli kasvatada noorest inimesest mitmekülgsest arenenud, kindlate ideoloogiliste veendumuste ja väljakujunenud maailmavaatega, aktiivselt ühiskondlikku ellu panustav, füüsiliselt heas vormis harmooniline isiksus, kes omab avarat silmaringi, armastab tööd, on aktiivne sõjalis-sportlike tegevuste harrastaja, kes vabal ajal tegeleb esteetilis-kultuurilist naudingut pakkuvate ajaviitevormidega nagu lugemine, matkamine, teatri- ja kinokülastused ning lisaks tegeleb isetegevusega ja osaleb aktiivselt ühiskondlikus töös. Ühingu põhikirja järgselt pidi ÜLKNÜ liige näitama eeskujuka töös, õppimises ja sõjaväeteenistuses, loominguiliselt ja pidevalt omandama marksistlik-leninlikku teooriat, võitlema resoluutselt kodanliku ideoloogia mis tahes ilmingutega, usuliste eelarvamuste ja muude sotsialistlikule elulaadile võõraste vaadete ja kommetega. Kommunistliku noore kohus oli julgelt välja astuda paraadlikkuse, bürokraatia ja formalismi vastu ning võidelda kriitika summutamise mis tahes katsete vastu.¹⁶ Riigil oli seega olemas kindel nägemus uuest inimtüübist – nõukogude noorest” – ning talle vajalikest iseloomuomadustest ja kriteeriumidest, mille järgi teda hinnata ja väärtustada. Kommunistliku Noorsooühingu ülesanne oli noori sellel kujunemisteel suunata ja abistada.

1.2 Komsomoliorganisatsiooni ülesehitus, tööpõhimõtted ja tunnused

Kommunistlik Noorsooühing oli üles ehitatud territoriaalse ja tootmisalase tunnuse järgi. Ühingu tegevuse aluseks olid komsomolialgorganisatsioonid, mis loodi töö- või õppekoha järgi igas asutuses, ettevõttes, vabrikus, tehases, kolhoosis, sovhoosis, õppeasutuses, Nõukogude armee väeosas ja mujal, kus on vähemalt kolm ÜLKNÜ liiget ning ühendati territoriaalselt rajooni- või linnaorganisatsiooniks.¹⁷ Algorganisatsioonides viidi ellu kõrgemalseisvate komsomoliorganite poolt kavandatu ning algorganisatsioonides valitud

¹⁵ Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu Põhikirj. Tallinn: Eesti Raamat, 1987. Lk 3

¹⁶ ÜLKNÜ põhikirj. Lk 6

¹⁷ ÜLKNÜ põhikirj. Lk 13

delegaadid võtsid osa kohalike komsomoliorganite valimistest ning enda poolt valitud delegaatide kaudu ka vabariigi ja ÜLKNÜ keskorganite valimisest.¹⁸

Komsomoliorganisatsiooni kõrgeim organ oli komsomolikoosolek, kuid igapäevaseks komsomolitöö juhtimiseks valiti komsomolikomitee, - büroo ja - sekretär, keda nimetati komsomoliaktiiviks.

Põhiline organisatsioonilise töö vorm, millel kogu komsomolitöö põhines, oli kasvatusliku mõjuga komsomoliülesanne ja ühiskondlikult kasulik töö. Igal kommunistlikul noorel pidi selline ülesanne olema. Komsomoliülesande täitmatajätmine võis teatud juhtudel viia organisatsioonist välja heitmiseni nagu juhtus "Järvakandi Tehaste" komsomolialorganisatsiooni ridadesse kuulunud noormehega, kelle personaalküsimust arutati ühel 1971. aasta ELKNÜ Rapla rajoonikomitee büroo istungil. See noormees oli saavutanud V.I. Lenini 100. sünniaastapäevale pühendatud noorte ratsionaliseerijate konkursil II koha, kuid seoses „ebasünda“ käitumisega tema auhinnalist kohta direktori käskkirjaga ei kinnitatud. Nimelt keeldus noormees suundumast tehases teisele tööle kuhu (väidetavalt seoses tootmisvajadusega) taheti teda üle viia. Ta keeldus tasumast ka liikmemaksu, osa võtmast algorganisatsiooni tööst ning kuna ka tema „ümberveenmine“ ei õnnestunud, siis, kinnitas büroo algorganisatsiooni ettepaneku noormees ÜLKNÜ ridadest välja arvata.¹⁹

Kommunistliku Noorsooühingu liikmelisuse välised tunnused olid V.I. Lenini kujutisega komsomolipilet ning rinnamärk, mis andsid tunnistust organisatsiooni kuulumisest, hääletamisõiguse, lojaalsus- ja kuulumistunde.²⁰ Komsomolipileti tähtsust ja olulisust rõhutati pidevalt. 1970. aastate keskel tuli näiteks kõigis komsomoliorganisatsioonides läbi viia leninlikud õppetunnid teemal „Sa kutsud kangelastegudele komsomolipilet!“²¹ Komsomolipileti kaotamine võis aga kaasa tuua personaalse karistuse. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo arutas mitmelgi korral juhtumeid, kus noor inimene oli (koos rahakotiga) ära kaotanud oma komsomolipileti, millele järgnes vali noomitus koos märkuse kandmisega arvestuskaardile. Seda ka juhul, kui noore enda algorganisatsioon palus piirduda ainult suulise noomituse või lihtsalt noomitusega.²² Komsomolimärk oli nimelisest komsomolipiletist vähem tähtsam, kuid andis siiski teada kandja kuulumisest riiklikkusse organisatsiooni ja tema volitustest selles.

¹⁸ Kallakas, M. Komsomolialorganisatsioon. Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma. Tallinn: Eesti Raamat, 1980. Lk 54

¹⁹ ERAF.3304.24.3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 – 13. juuli 1971). protokoll nr. 36. 19. märts 1971

²⁰ Fürst, J. Stalin's Last Generation. Lk 99

²¹ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 268

²² ERAF.3304.24.3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 – 13. Juuli 1971) , protokoll nr 34.19. veebruar 1971; protokoll nr 37. 29. märts 1971

1.3 Komsomoliorganisatsiooni funktsioonid

Mitmekülgsest arenenud noore inimese kasvatamiseks, tuli Kommunistlikul Noorsooühingul täita mitmeid erinevaid funktsioone, millest peamised olid noorte ideelis-poliitiline kasvatamine, hariduse väärtustamine, töökasvatuse arendamine, noorte sõjalis-sportliku ettevalmistuse eest hoolitsemine ning esteetilise maitse arendamine.

Riiklikust seisukohast oli kõige olulisem noore põlvkonna ideelis-poliitiline kasvatamine, kuna kommunistlik ideoloogia ja marksistlik-leninlik maailmavaade olid nõukogude ühiskonna aluseks. Kõik kommunistlikud noored pidid tundma marksismi-leninismi teooriat, Kommunistliku Partei ajalugu, NSV Liidu ühiskondlikku ja riiklikku korraldust, ÜLKNÜ põhikirja sätteid jne.²³ Nende teadmiste omandamiseks oli Nõukogude Liidus välja töötatud põhjalik poliitharidussüsteem, mille koostisosadeks olid leninlik arvestus, leninlikud õppetunnid, poliitringid, teoriaseminarid, rahvaste sõpruse klubid, matkad isade kuulsuse radadele jne.²⁴ Samal eesmärgil korraldati ekskursioonloenguid, pressikonverentse, küsimuste ja vastuste õhtuid, kinolektooriume, temaatilisi loengutsükleid, noorte diskussiooni- ja huvialaklubisid.²⁵ Ideoloogilisi eesmärke kandsid ka noorte suvepäevad, EÕM ja EÜE ning isegi diskoõhtud, mis 1970. aastatel populaarseks muutusid. Diskoritena võisid tegutseda üksnes vastava koolituse – ELKNÜ Keskkomitee poolt organiseeritud meetodikaseminari – läbinud tarifitseeritud diskorid²⁶, kes siis olid kohustatud publikule patriootilisi sõnumeid ning kapitalismivastaseid jutukesti edastama.²⁷ Komsomolijuhtkond püüdis ajaga kaasas käia ning kõnetada noori inimesi neile omases keskkonnas, kus ideoloogiat püüti siduda emotsionaalse vastuvõtlikkusega.

Hariduse küsimust peeti nõukogude ühiskonnas väga oluliseks kuna arenenud sotsialistlik ühiskond oli partei arvates niivõrd keerukas sotsiaalne tervik, et selles aktiivselt osalemiseks oli kõigil tema liikmetel vaja kõrgemat arengutaset ning vähemalt keskharidust.²⁸ Üldisele keskharidusele üleminek pidi looma uued võimalused tööviljakuse suurendamiseks, rahvahulkade vaimse kultuuri tõusuks, andma kõigile ühiskonnaliikmetele võrdsed

²³ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk. 127

²⁴ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk. 293

²⁵ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk. 330

²⁶ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk. 337

²⁷ Fürst, J. Stalin's Last Generation. Lk 362

²⁸ Titma, M. Haridus. Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma. Lk 105

võimalused oma isiksuse harmooniliseks arendamiseks ning oma elutegevuse teadlikuks suunamiseks.²⁹ Sellest tulenevalt andis NLKP XX kongress (1956) välja direktiivi üldisele keskharidusele üleminekuks³⁰ ning praktikas oli üldise keskhariduse küsimus eriti aktuaalne 1970. aastatel,³¹ mil see teema ühiskonnas pidevalt päevakorral oli. Tähelepanu keskmes olid küll peamiselt töötavate noorte haridusküsimused, kuna just seal olid probleemid kõige suuremad. Ettevõtete, asutuste ja majandite komsomoliorganisatsioonid agiteerisid töölisnoori õhtukoolidesse astuma ning oma haridusteed jätkama, kuid väljalangevus õhtu- ja kaugõppekoolidest oli sellegipoolest suur.³² Haridustee poolelijätmises nägi aga ühiskond laiemat probleemi, kuna sellisel juhul ei allunud noor enam intensiivsele kasvatuslikule mõjutusele, mille tagajärjeks võis olla ühiselureeglitega mittesobiv käitumine.³³ Ülemineku üldisele keskharidusele kuulutas lõpetatuks NLKP XXVI kongress 1981. aastal, kuna selle täielik teostamine osutus siiski ebareaalseks.³⁴

Komsomoli ülesanne oli arendada noortes inimestes töökasvatust ja – armastust, ning ühtlasi olla abiks riigi rahvamajandusplaanide täitmisel. Koolides toimusid tööarmastuse ja kommunistliku töössesuhtumise kasvatamise eesmärgil sellised ettevõtmised nagu hoogtööpäevakud, kohtumisõhtud tööeesrindlaste ja rahvamajanduse spetsialistidega, ekskursioonid ettevõtetesse ja majanditesse. Noori kaasati kooliümbruse haljastamise, metsade istutamisse, ravimtaimede korjamiseks. Koolide juurde loodi katsepõlde ja – aedu, mida õpilased ise harisid. Populaarseteks kujunesid õpilaste töö- ja puhkelaagrid, EÕM ja EÜE.³⁵

Kommunistliku töökasvatuse levinud töövormideks olid veel sotsialistlikud võistlused ja kutsevõistlused, mille eesmärk oli noorte töötajate kutsemeisterlikkuse tõstmisele kaasa aitamine, võitjate töökogemuse levitamine ning kommunistliku töössesuhtumise arendamine.³⁶ Võistluste võitjaid ootasid ÜLKNÜ ja ELKNÜ autasud, preemiad, pildistamised aulipu juures, autoostuload, turismituusikud jne. Ka komsomoli löökehitused olid nõukogude ühiskonnale omaseks nähtuseks. Nendeks võisid olla vabariiklikud või

²⁹ Titma, M. Elulaad . Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma. Lk 75

³⁰ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Eesti haritlaskond 1940-1987. Tallinn: Argo, 2007. Lk 88

³¹ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 88

³² Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 181

³³ Kenkmann, P. Noorte haridustee. Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma Lk 151

³⁴ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 88

³⁵ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 357

³⁶ Kuznetsov, V., Uueküla, J. Töölisnoored. Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma. Tallinn: Eesti Raamat, 1980. Lk 244

üleliidulised objektid, kuhu suunati noori tööle komsomolilähetusega³⁷. Löökehitustel osalejatele olid ette nähtud mitmed soodustused nagu kõrgem töötasu, tasuta korteri võimalus jmt. Väiksemamahulise löökehituseobjekti olemasolu oodati ka kõigilt algorganisatsioonidelt.

Komsomoli vastutusallas oli ka noore generatsiooni füüsiline tervis ja vorm. Kehakultuuriliikumises nähti samuti võimalust nii noorte ideelis-poliitiliseks, vaimseks kui ka kõlbeliseks kasvatamiseks.³⁸ Olulise momendina rõhutati spordi mõju ühiskondlikult ebasoovitava käitumise ära hoidmisele. Komsomolil oli välja kujunenud oma kehakultuuriürituste süsteem. Toimusid komsomoli ja ametiühingu jooksukrossid, VTK mitmevõistlus, löökehituste spartakiaadid jne. Korraldati erinevaid rahvaspordiüritusi nagu terviselaupäevakuid, suusa- ja orienteerumispäevi, matku, ettevõtete ja piirkondade spordimänge jne. Nõukogude kehakultuuriliikumise programmiliseks ja normatiivseks aluseks oli kompleks „Valmis tööks ja NSV Liidu kaitseks“ (VTK), mille raames täitsid noortel erinevaid sportlikke järke.³⁹

Ideelis-poliitilise ning patriootliku kasvatusel üheks töövormiks kujunesid veel sõjalis-sportlikud mängud ning üleliidulised noorsoo matkad „Tunne oma kodumaad“ ja „Minu kodumaa NSV Liit“, mis viisid noori nõukogude rahva revolutsiooni-, lahingu- ja töökuulsuse paikadesse.⁴⁰

Noorsoo esteetilise kasvatusel suunamiseks ning nende muusika-, kirjandus- ja kunstimaitse kujundamiseks loodi ELKNÜ Keskkomitee (KK) juurde vastavad sektsioonid, kelle ülesandeks oli abinõude välja töötamine „väärtuslike“ muusika- ja kirjandusteoste paremaks propageerimiseks, taidluse hoogustamiseks ning hea esteetilise maitse kasvatamiseks.⁴¹ Noorte esteetilise kasvatusel süsteemi raames toimusid selliseid ettevõtmised nagu laste laulupeod, joonistuste, fotode ja käsitöö näitused, omaloomingu olümpiaadid, koolide kirjanduslikud almanahhid jmt.⁴² Koos loominguliste liitudega korraldati noorte heliloojate ja kunstnike loomingulise ülevaatusi, laste kujutava kunsti näitusi, noorsooteatrite ja komsomolilaulude festivale ning laste- ja noorsoofilmide nädalaid. Toimusid veel sellised ülevabariigilised üritused nagu teatrikuu, kujutava kunsti nädal, noorte heliloojate loomingulise

³⁷ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 279

³⁸ Adamson, K. Kehakultuur ja sport noorte elus. . Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma, Tallinn: Eesti Raamat, 1980. Lk 209

³⁹ Šišov, L. Kommunistlik Noorsooühing nõukogude ühiskonna poliitilises süsteemis. Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma. Tallinn: Eesti Raamat, 1980. Lk 28

⁴⁰ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II . Lk 310

⁴¹ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II . Lk 186

⁴² Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II . Lk 240

nädal, noorsoolaulude konkursid, noorte kunstnike teoste näitused jne.⁴³ Parimatele olid ettenähtud leninliku komsomoli preemiad.

Üheks populaarseks noorte „internatsionalistliku, patriootliku ja esteetilis-kultuurse kasvatus“ vormiks kujunes turism, mida vahendas ELKNÜ Keskkomitee Rahvusvahelise Noorsooturismi büroo „Sputnik“, kes jaotas oma turismituusikuid peamiselt komsomoli rajooni- ja linnakomiteede kaudu. Selline süsteem võimaldas turismituusikuid kasutada parimate komsomoliaktivistide ja töölisnoorte premeerimiseks. Välisreisi vaadeldi ka kui tähtsat komsomoliülesannet ning turismireisile soovitati lähetada ennekõike just neid noori, kes oskavad sotsialismi elulaadi ja nõukogude saavutusi propageerida ja vaidlustes sotsialismi paremust faktidega tõestada. Enne välisreisile minemist toimus tavaliselt ka turismigruppide instrueerimine.⁴⁴ Suhtlus välismaa noortega oli aga üldjuhul rangelt riigiorganite järelevalve ja kontrolli all. Erinevate rahvusvaheliste kongresside ja festivalide külastused ning kohtumised olid enamasti reserveeritud kõige usaldusväärsematele komsomoliorganisatsiooni liikmetele ning sageli osalesid neil ainult komsomoli keskkomitee ametnikud.⁴⁵

1.4 Komsomoliorganisatsiooni sisu ja vormi ühtsus

Eelpooltoodud Kommunistliku Noorsooühingu eesmärgid, ülesanded ja kasvatuslikud funktsioonid väljendasid eelkõige selle organisatsiooni ametlikku ideoloogiat ja toimimismehhanisme. Tuginedes toleaegele dokumentatsioonile, (aja) kirjandusele ning mälestustele võime väita, et pealtnäha süsteem tõepoolest nii ka toimis. Küsimus on aga selles, kas partei poolt komsomoliorganisatsioonile ettekirjutatud ideoloogilised eesmärgid, selle saavutamise meetodid ja vorm ka realselt ja sisuliselt vastavuses olid?

Kommunistliku Noorsooühingu näol oli eelkõige tegemist ühiskondlik-poliitilise organisatsiooniga, kuid paljudel noortel puudus, vastupidiselt ühiskonna ootustele, poliitika ja ideoloogia vastu igasugune huvi. Noori, kujunemisjärgus inimesi, huvitasid poliitika asemel hoopis muud teemad nagu kas või enda identiteedi otsingud ja koha leidmine ühiskonnas, mis ei olnud kerge tänu ühiskonnast tulenevatele vastuolulistele signaalidele. Läänemaailmast imbuva info põhjal said noored teadlikuks, et olemas on ka teistsugune

⁴³ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 313-314

⁴⁴ Järv, M. Kenkmann, P. Noorte kultuuriharrastused. Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma. Tallinn: Eesti Raamat, 1980. Lk 206

⁴⁵ Fürst, J. Stalin's Last Generation. Lk 90

reaalsus, mis on nõukogude omast oluliselt värvilisem.⁴⁶ Asjade maailm, muusika- ja riietumisstiil said riigi poolt seatud ebamäärastest ja abstraktsetest eesmärkidest palju olulisemateks. Seda enam, et ÜLKNÜ põhikirjajärgsed ootused olid ühele noorele inimesele autori hinnangul lihtsalt utoopilised ning eluvõõrad, mille olemusest oli tänu pateetilisele, loosunglikule ning paraadlikule vormile raske aru saada, rääkimata selle omaks võtmisest. Sotsioloogilised uurimused näitasid, et 1970.-1980. aastatel jõudis noorte ühiskondlik passiivsus kulminatsiooni ning maad võttis tarbijamentaliteet ning meelelahutuslik kultuur.⁴⁷

Kuigi komsomoli puhul oli ametlikult tegemist vabatahtliku organisatsiooniga, avaldati tegelikkuses sellega ühinemiseks enamasti survet. Sageli ühineti komsomoliorganisatsiooniga ainult pragmaatilistel põhjustel, kuna teatud töö- ja õppekohtadele kandideerimisel oli ÜLKNÜ (või partei) liikmelisus üheks kõige olulisemaks tingimuseks⁴⁸ või siis nähti selles teadlikku isiklikku karjäärivõimalust, mis võimaldas nõukogude ühiskonnas saavutada teatud mõjukuse ja positsiooni, koos sellega kaasnevate hüvedega. Tõsimeelsed, ideelised noored olid ilmselt vähemuses, ning enamjaolt sundis organisatsiooniga ühinema siiski mingi väline faktor, mitte sisemine veendumus ja usk. Seetõttu ei saanud komsomoli liikmelisust enamasti võrdsustada ideoloogilise pühendumusega.⁴⁹ Paljud noored, kes isegi ootasid organisatsiooni liikmeks saamist, pettusid peagi, avastades eest igavad ja formaalsed koosolekud, üksluised loengud, kampaanialikud üritused ning kohustuslikud ülesanded, mida õpiti aja jooksul vältima. Reaalses elus koondusid ka kõigile kohustuslikud komsomoliülesanded üksnes aktiivsemate komnoorte õlgadele. 1971. aastal läbiviidud uuringu tulemused näitasid, et koguni 68,2% Eesti abiturientidest ei osalenud ühiskondlikult kasulikus töös⁵⁰, millest tulenevalt esitasid tollased komsomolijuhid õigustatud küsimuse, kas ühiskondlikud ülesanded jäävad lihtsalt täitmata või on tegemist puhtalt formaalsete ülesannetega⁵¹ ja „kommunistliku kasvatuses süveneva kriisiga“.⁵²

1960. aastatel komsomoli tegevussfäär aga avarus, ning ideoloogilise aspekti kõrvale tõusid meelelahutuslikud ja vaimselt arendavad üritused, mis võimaldasid eneseteostust ka neile noortele, keda poliitika otseselt ei huvitanud. Kuulumine komsomoli muutus neil aastatel

⁴⁶ Eesti ajalugu, VI. Lk 307

⁴⁷ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 148

⁴⁸ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 139

⁴⁹ Swain, Geoffrey. Before National Communism: Joining the Latvian Komsomol under Stalin University of Glasgow. Europe -AsiaStudies. Volume 64. Number 7. September 2012. P. 1239-1270

⁵⁰ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu.. Lk 150

⁵¹ Visnapuu, D. Eestimaa Kommunistliku Noorsooühingu tänane päev. Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud M. Titma. Tallinn: Eesti Raamat, 1980. Lk 38

⁵² Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 150

tavaliseks ning ühingu tegevust võeti kui paratamatut ja rutiinset nähtust.⁵³ Poliitringides ja loengutel osaleti enamasti kohustuslikus korras ning võimalusel neid pigem välditi. Juliane Fürsti andmetel kuulus ülikoolides kohustuslikku marksismi-leninismi aluste loenguid ainult kolmandik tudengeid ning ülejäänud neid aineid lihtsalt eiras või ei õppinud. Tegemist ei olnud poliitilise protestiga, vaid tingitud pigem igavusest, apaatsusest ja poliitika suhtes huvipuudusest.⁵⁴ 1960. aastatel hakkas Eesti üliõpilasringkondades ringlema aga illegaalne kirjandus ning kohtumised ja arutelud laia silmaringiga kultuuri- ning teadusinimestega, võimaldasid osadel noortel omandada justkui alternatiivse kõrghariduse kultuuri, teaduse ja ühiskonnaelu küsimustes.⁵⁵ Need teadmised panid mitmeid mõtlemaid noori inimesi riigi- ja parteipoliitika õigsuses ja retoorikas kahtlema. Oli ka neid aktiivseid noori, kes püüdsid süsteemi seestpoolt parandada, kasutades selleks oma demokraatlikku, ÜLKNÜ põhikirja järgset õigust, olles teadlikud, et nõukogude korra tingimustes on nende ühiskondliku aktiivsuse realiseerimise ainsaks seaduslikuks võimaluseks komsomol.⁵⁶ Selles osas paistis silma just 1960. aastate Tartu ülikooli komsomoliorganisatsiooni liikmete tegevus, mis tipnes 1966. aastal ELKNÜ XIII kongressil esitatud nõudmistega, et komsomol ja kogu ühiskond hakkaks elama nende kõlavate reeglite alusel, mis on deklareeritud kommunistlikes dokumentides, põhiseaduses ja põhikirjades. Nõuti demokraatia reeglite rakendamist, ausust ja avalikkust, tegutsemist mitte loosungite ja kampaaniate, vaid tegelike olude ja andmete alusel.⁵⁷ Sellel kongressil võeti vastu alternatiivne 10-punktiline tegevusprogramm ja hääletati maha Moskvast saadetud keskkomitee II sekretär. Asjaosaliste sõnul oli tegu selleaegse tippsaavutusega, mis šokeeris kogu nõukogude režiimi ning milletaolist ei sündinud varem ega ka hiljem kusagil NSV Liidus.⁵⁸ Kuigi loodetud eesmärki komsomoliopositsioon ei saavutanud ning alternatiivne tegevusprogramm vaikiti avalikkuse ees maha, kujunes ELKNÜ XIII kongress sündmuseks, kus kogeti nõukogude režiimi opositsioonilisuse ja sõnavabaduse piire, saadi poliitilisi kogemusi ja sotsiaalset kapitali ning õpiti demokraatlikult tegutsema ja oma ideid kaitsma.⁵⁹ Parteijuhid nägid aga noorte aktiivsuse kasvus süsteemile tõsist ohtu ning 1970. aastatel hakati taas rääkima noorte kommunistliku kasvatuses tugevdamise ja täiustamise vajadusest, mida rajooni tasandil viis ellu kohalik komsomolikomitee, mille tegevus järgnevatel peatükkides lähema vaatluse alla tuleb.

⁵³ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 141

⁵⁴ Fürst, J. Stalin's Last Generation. Lk 322

⁵⁵ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 145

⁵⁶ Adamson, K. Titma, M. Nooruslikust eneseteostusest süsteemi kriitikani. Lk 2287- 2303

⁵⁷ Adamson, K. Titma, M. Nooruslikust eneseteostusest süsteemi kriitikani. Lk 2287- 2303

⁵⁸ Adamson, K. Titma, M. Nooruslikust eneseteostusest süsteemi kriitikani. Lk 2287- 2303., Alatalu, T.

Kommuniste oli seitse (tüüpi) ja komsomoli polnudki. Lk 152-156

⁵⁹ Arro, M. ELKNÜ XIII kongress 1966. aastal ja selle opositsioonilisus. Lk 38

2. ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee üldine tegevus 1970. aastatel

2.1 1970. aastate ühiskondlik taust

1970. aastateks oli nõukogude ühiskond jõudnud partei ametliku retoorika järgi arenenud sotsialismi ajastusse, ning kommunismile üleminek lükkunud ebamäärasesse tulevikku.⁶⁰ Inimeste materiaalne eluolu oli märgatavalt paranenud, kuid inimeste sõnavabadust hakati, võrreldes suhteliselt liberaalse möödunud kümnendiga, taas piirama. Sotsiaalne optimism asendus ajapikku pessimismi, pettumuse ja lootusetusega ning järgnenud kümnendit on nimetatud nii „piduliku paigalmarsi“ -, pessimismi- kui ka stagnatsiooniajastuks.⁶¹ Mida kaugemale kommunism jäi, seda innukamalt võimude poolt seda sõna ekspluateeriti. 1970. aastate inimeste argielu ilmestasid kommunistlikud laupäevakud, kommunistlik hoogtöö, kommunistlik kasvatus jne.⁶² Kasvas ideoloogilise tühijutu paine, millega püüti inimestes õhutada indu, mida ei jätkunud isegi neil, kes kommunismiüritusse veel uskusid.⁶³ Kuna riigi- ja komsomolijuhtkond ka ise enam ei lootnud, et inimesed nõukogulikku propagandat tõeliselt uskuma jäävad, lepiti ühiskonnas ka ainult rituaalide täitmisega.⁶⁴ Ühiskonnas süvenes inimeste passiivsus, tarbijamentaliteet, süsteemist distantseerumine ja ehtnõukogulik kahepalgelisus. Tabavalt on kümnendite vahelise erinevuse kohta öelnud Ants Juske ja Linnar Priimägi nii: „ /.../ 60-ndate aastate noored kandsid vaimsust, meie kanname ükskõiksust /.../“.⁶⁵ Ühiskonnas eksisteeris korraga kaks reaalsust – ametlik- ja erasfäär. Avalikult etendati justkui näitemängu, mis lõppes hetkel kui siseneti erasfääri. Lahku ei läinud ainult inimeste sõnad ja teod, vaid ka sõnad ja mõtted.⁶⁶ 1978. aastal sai Eesti NSV uueks parteijuhiks Moskva-meelne bürokraat Karl Vaino, kes alustas koheselt forsseeritud venestamise programmiga, mille eesmärk oli tõhustada vene keele õpetamist, kõige venelasliku ülistamist ning vene keele osa suurendamist Eesti kultuuri – ja hariduselus. Sellises ühiskondlikus situatsioonis süvenes eestlaste hulgas arusaam, et kõige tähtsam on siiski rahvana püsima jääda ning selle nimel vajadusel ka valitseva süsteemiga koostööd teha.

⁶⁰ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 276

⁶¹ Eesti ajalugu, VI. Lk 294; 296; 309

⁶² Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 278

⁶³ Eesti ajalugu, VI. Lk 309

⁶⁴ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 298

⁶⁵ Karjahärm, T., Sirk, V. Kohanemine ja vastupanu. Lk 151

⁶⁶ Eesti ajalugu, VI. Lk 306

Valdavaks sai valitseva režiimiga kohanemine⁶⁷, mille ilmekaks tõenduseks on ka ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee tegevus.

Rapla rajoon oli põllumajanduskallakuga, kus põllumajandusettevõtete peamiseks tootmisharuks oli veise- ja seakasvatus. Rajoonis oli 1971. aastal 12 tööstusettevõtet, suuremad neist Järvakandi Tehased (1100 töölisi), Kohila Paberivabrik (350 töölisi), 13 kolhoosi, 14 sovhoosi, 5 keskkooli, 16 8-kl kooli ja 12 algkooli, kus õppis 5035 õpilast. Lisaks oli rajoonis M. Aitsami nimeline Maakutsekool (365 õpilast, sh 112 Rapla rajoonist) ja Kehtna Näidissovhoostehnikum (340 õpilast, sh. 58 rajoonist).⁶⁸

2.2 Rajooni komsomolikomitee kui ÜLKNÜ struktuuri osa

Rajooni komsomoliorganisatsioon oli ÜLKNÜ struktuuris lüli, mis ühendas territoriaalselt kõik vastava rajooni komsomoli(alg)organisatsioonid ja mille kõrgem juhtorgan oli konverents. Rajooni komsomolikomitee ülesandeks oli rajooni noorte elu suunamine ja maailmavaate kujundamine vastavalt riigi ja partei poolt etteantud juhistele.

Rajoonikomitee tööd juhtisid komsomolisekretärid, kelle tööjaotus oli kujunenud selliselt, et esimene sekretär juhtis kogu rajoonikomitee tööd, vastutades olukorra eest kõikides tööloikudes. Teine sekretär juhtis ideoloogiatööd - ideelis-poliitilist, kõlbelist ja esteetilist kasvatust. Osakonnajuhatajad suunasid ja juhtisid instruktorite kaudu otseselt komsomoliorganisatsioonide tegevust ning instruktorid juhendasid ja suunasid algorganisatsioonide tegevust.

Komsomoli rajoonikomitee tegevus oli kahe-suunaline. Ühelt poolt esindas ta rajooni noori kõrgemalseisvates organites ning lahendas just selle piirkonna noori puudutavaid küsimusi, teiselt poolt juhtis aga vahetult kohalike komsomolialgorganisatsioonide tööd.

⁶⁷ Eesti ajalugu, VI. Lk 306

⁶⁸ ERAF.3304.24.1. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee. Kõrgemalseisvate organite otsused ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee töö kohta. (jaanuar 1971 - detsember 1971). ELKNÜ KK sekretariaadi otsus. 6. september 1971. a. Ebarahuldavast tööst töölis- ja maanoorte vastuvõtmisel ÜLKNÜ ridadesse, otsuse täitmisest ELKNÜ Rapla rajooniorganisatsioonis

2.3 ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee üldisest tegevusest 1970. aastatel

ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee suunas ja juhtis Rapla rajooni komsomoliealiste noorte elu lähtuvalt ÜLKNÜ ja ELKNÜ kongresside otsustest, määrustest ja juhistest, mis jõudsid rajooni tasandile ELKNÜ Keskkomitee (KK) vahendusel, kes teostas omaltpoolt ka otsuste täitmise kontrolli funktsiooni. Rajooni komsomolikomitee oli ELKNÜ KK suhtes ka aruandekohuslane, vahendades alt ülespoole rajooniorganisatsiooni puudutavat informatsiooni.

Vaadeldava kümnendi algul oli Rapla rajoonis kommunistlike noori ligi 2600 (1972)⁶⁹ ning kümnendi lõpuks oli kommunistlike noorte koguarv rajoonis kasvanud 3143 liikmeni (1979)⁷⁰. Algorganisatsioone oli rajoonis saja ringis.⁷¹

Rajooni komsomoliorganisatsiooni ülesandeks oli täita kõiki Kommunistliku Noorsooühingu põhikirjajärgseid funktsioone, mille üldiseks nimetajaks autori hinnangul võiks olla noorte ideeline kasvatamine. Selle tulemuseks pidi olema igakülgset arenenud, harmooniline ja ideoloogiliselt kindla maailmavaatega isiksus. ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee esimene sekretär Kaljo Toome ütles 1975. aasta komsomoli rajoonikomitee pleenumil järgmised sõnad: „Ei saa rahul olla, et noor on tubli vaid mõnes valdkonnas“. /.../ Meie aeg nõuab ja vajab igalt noorelt enesearendamist mitmes plaanis.“⁷² Rajoonikomitee ülesanne oli noori sellel teel abistada, suunata ja komsomolialgorganisatsioonide tegevust koordineerida. Rapla rajooni komsomolikomitee põhilisteks töövormideks olid büroo istungid ja pleenumid. Pleenumitel vaadati läbi kõik komsomoliorganisatsiooni tegevust puudutavad küsimused ning kinnitati organisatsiooni tööplaanid, aastaaruanded jmt. Büroo tegeles peamiselt jooksvate küsimuste arutamise ja lahendamise, aruandluse kogumise ja esitamisega, töö tulemuste ja efektiivsuse analüüsiga. Komsomolikomitee kompetensi kuulusid ka rajooni komsomoliaktiivi koolitamine, seminaride korraldamine, rajooniüleste ürituste korraldamine jmt. Rajooni komsomolikomitee juurde olid loodud vastavate töölõikude komisjonid ja osakonnad, mille olulisemaid ülesandeid ja töölõike allpool lähemalt vaatlen.

⁶⁹ Kuidas hakkame täitma ELKNÜ XVI kongressi otsuseid. Ühistöö. 18. aprill 1972. Lk 2

⁷⁰ Truu, T. Kommunistliku noorsooühingu aastapäevaks. Kahe konverentsi vahel. Ühistöö. 27. oktoober 1979. Lk 1

⁷¹ ERAF.3304.24.3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 - 13. juuli 1971). 27. aprill 1971, protokoll nr. 40

⁷² Raid, T. Septembrikuus ühele poole. Kommunistlike noorte elu. Ühistöö. 28. august 1975. Lk 2

2.3.1 Organisatsioonilised küsimused

Rajooni komsomolikomitee oluliseks töövaldkonnaks oli organisatsiooniline töö, mida koordineeris organisatsioonisisese töö komisjon. Organisatsioonilise töö alla kuulusid sellised tööloigud nagu erinevate ametnike sh pioneerijuhtide ja komsomolisekretäride kohale kinnitamine; uute liikmete ELKNÜ-sse vastuvõtmine, soovitude andmine NLKP-sse astujatele ja löökehitustele minejatele, töö- ja ürituste plaanide ning eelarve kinnitamine; sotsialistlike võistluste juhendite koostamine ja kinnitamine; kokkuvõtete tegemine; parimate tunnustamine ja autasude määramine; komsomoliaktivistidele turismituusikute jagamine jmt. Kuid tegeleti ka sisulisemate küsimuste ja aruteludega. Igakuiselt ootas rajoonikomitee algorganisatsioonide sekretäridelt tegevusaruandeid ja informatsioonilehte, kus oli täpselt ja lühidalt kirja pandud algorganisatsiooni tegevus lõppenud kuul. Aruandluse esitamine tekitas sageli probleeme ning informatsiooni vahetus kippus jääma liialt ühepoolseks nagu väitis 1974. aasta jaanuaripleenumil ELKNÜ Keskkomitee ja rajoonikomitee büroo liige Urmas Tulvik. Tema sõnul levitab informatsiooni küll rajoonikomitee, aga tagasiside jääb nõrgaks ning elevust tekitab ainult teadaanne, et jagamisele tulevad turismituusikud.⁷³ Aeg-ajalt kutsuti büroo istungitele ka algorganisatsioonide sekretärid. Sageli oli selleks põhjuseks näiteks liikmemaksude puudulik laekumine, noorte vähene osalemine komsomolikoosolekutel või siis formaalne komsomoliülesannete täitmine.

Üheks oluliseks komsomolitöö näitajaks oli uute ÜLKNÜ liikmete vastuvõtt. 1971. aasta septembripleenumi ettekandes tõdes Rapla rajoonikomitee esimene sekretär Tõnu Saar, et rajooni mastaabis on komsomoli vastuvõtt kõigi noorte kategooriate lõikes küll aasta-aastalt kasvanud, kuid üldarv on siiski väike ja jääb maha vabariigi keskmisest ning halb on olukord just töötavate noortega.⁷⁴ Samale järeldusele jõudis ka ELKNÜ KK, kes kontrollis töölis- ja maanoorte komsomoliks vastuvõtmist Rapla rajoonis ning deklareeris oma otsuses rajoonikomitee vähest tööd uute liikmete ettevalmistamise teadlikul suunamisel ning hoiatas ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee bürood tõsiste puuduste eest, juhtides ühtlasi ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee I sekretäri T. Saare tähelepanu madalale nõudlikkusele enda ja rajoonikomitee aparadi töötajate suhtes töö organiseerimisel.⁷⁵ Rajoonikomitee funktsionäärid rõhutasid just algorganisatsioonide osatähtsust komsomoliliikmete kasvus. 1979. aasta komsomoli rajoonikomitee VIII pleenumil toonitati, et komsomoliridade kasv

⁷³ Tulvik, U. Komsomolipleenumilt. Ühistöö. 31. jaanuar 1974. Lk 1 ja 4

⁷⁴ Paju, J. Süsteem on organisatsiooni töö alus. Ühistöö. 30. september 1971. Lk 2

⁷⁵ ERAF.3304.24.1. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee. Kõrgemalseisvate organite otsused ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee töö kohta. (jaanuar 1971 - detsember 1971). ELKNÜ KK sekretariaadi otsus. 6. september 1971. a. Ebarahuldavast tööst töölis- ja maanoorte vastuvõtmisel ÜLKNÜ ridadesse, otsuse täitmisest ELKNÜ Rapla rajooniorganisatsioon

oleneb palju sellest, kas organisatsioon, kuhu noor astub, suudab talle ka midagi pakkuda või mitte. Samal pleenumil tõdeti taas, et vähe on ÜLKNÜ liikmeid ehitajate, lüpsjate ja teiste noorte tööinimeste hulgas ning et noored ei tule kaasa üritustele, ei võta osa koosolekutest.⁷⁶ Ülaltoodust selgub, et kümnendi alguses ja lõpus arutleti ikka ühtede ja samade probleemide teemal, milleks olid liikmemaksude ebarahuldav tasumine, töölisnoorte vähene huvi komsomoliks astumise suhtes ning komsomolikoosolekutest ja – üritustest vähene osavõtmine ehk siis noorte passiivsus.

Rajooni komsomolikomitee büroo ülesannete hulka kuulus ka personaalküsimuste arutamine, tublimite premeerimine ja autasude määramine. Büroo pidi näiteks otsustama, keda rajooni silmapaistvatest komnoortest premeerida pildistamisega Moskvast, Kremli aulipu juures, või kellele anda soovitus turismituusiku saamiseks. Turismituusikud olid tasulised ning rajoonile eraldati üksikud kohad. Soovijad pidid komsomoli rajoonikomiteele avaldused esitama, kus tuli ära märkida üks maa kuhu sooviti sõita, algorganisatsioon kuhu kuuluti, ning ka oma ühiskondlikud ülesanded ja autasud, mille põhjal siis büroo oma otsuse langetas.⁷⁷ 1970. aastatel said Rapla rajooni noored külastada selliseid riike nagu Soome, Norra, Rootsi, Taani, Bulgaaria Rahvavabariik (RV), Poola RV, Ungari RV, Mongoolia RV, Saksa Demokraatlik Vabariik, Prantsusmaa, Rumeenia, Itaalia, Jugoslaavia, Doonaumaad, Austraalia, Uus-Meremaa, Türgi, Mehhiko, Panama, Vietnam ja Kuuba.⁷⁸ Väljas poole NSV Liidu piire reisimine oli tollal võimalik üksnes partei loal ja heakskiidul ning selline võimalus sai osaks siiski vähestele. 1978. andmete põhjal oli igal aastal ligi kolmekümnel rajooni tublimal töölisnoorel ja komsomoliaktivistil võimalus välisriike külastada.⁷⁹

Personaalküsimused, mida komsomoli rajoonikomitee oma istungitel arutas, tähendasid enamasti isiku vääritud käitumise juhtumi analüüsi ja karistuse määramist. Esmalt tutvuti isiku iseloomustuse ja juhtumi kirjeldusega ning sellele järgnes siis vastava karistuse määramine, milleks võis olla vali noomitus koos arvestuskaardile kandmisega või ÜLKNÜ ridadest välja arvamine. Vääritud käitumise all mõisteti näiteks komsomolipileti kaotamist, liikmemaksude tasumata jätmist, alkoholi tarbimist või huligaanitsemist avalikus kohas, vargust, komsomoliülesande täitmata jätmist või ka lihtsalt kommunistlikule noorele ebasünnist

⁷⁶ Aas, P. Noorte elu pole ainult noorte mure. Ühistöö. 30. juuni 1979. Lk 2

⁷⁷ Toome. K. Lähme reisima! Ühistöö. 11. aprill 1972. Lk 1

⁷⁸ ERAF.3304.24.3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 – 13. juuli 1971); ERAF. 3304.32.6. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee pleenumi protokollid V, VI. (31.08.1978 kuni 03.11.1978)

⁷⁹ ERAF. 3304.32.6. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee pleenumi protokollid V, VI. (31.08.1978 kuni 03.11.1978). ELKNÜ Rapla Rajooniorganisatsioon ÜLKNÜ väesalgana“. Ettekandega esines ELKNÜ Rapla RK I sekretär A. Peever

moraalsed käitumist. Näiteks 1971. aasta juulikuus arutati rajoonikomitee bürool Tõniste personaalküsimust, kes olles ise rajoonikomitee ja suvepäevade staabi liige, jalutas Kilgil toimunud suvepäevadel ringi koos suvepäevalise Tiksigaga. Jalutuskäigud jätkusid ka õhtusel ajal, vaatamata sellele, et laagris viibis ka Tõniste abikaasa. Büroo hinnangul võis selline käitumine paljudele suvepäevalistele ebakohasena tunduda, eriti veel arvestades asjaolu, et tegemist oli staabi liikme ja rajoonikomitee töötajaga. Tõniste käitumist arutati ka ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee komsomolialorganisatsiooni üldkoosolekul ning büroo otsustas karistada Tõnistet valju noomitusega koos arvestuskaardile kandmisega.⁸⁰

2.3.2 Üld- ja kutseharidusküsimused

Haridustemaalised küsimused olid vaadeldaval perioodil komsomoli rajoonikomitees sagedane aruteluteema, kuna just 1970. aastatel oli NSV Liidus eriti aktuaalne NLKP otsus üldisele keskharidusele ülemineku kohta. Kõige enam oli Rapla rajoonis probleeme töötavate noorte keskhariduse omandamisega, millele juhtisid tähelepanu ka kõrgemalseisvad organid peale olukorraga tutvumist.⁸¹ Rajooni komsomolikomitee ülesandeks oli ka õpilaste kaugõppekeskkooli suunamise koordineerimine. Selles osas oli küll üksikuid positiivseid näiteid nagu Rapla Kooperatiiv ja Järvakandi Tehased, kus õppureile tehti soodustusi - klassi või kooli lõpetanud said kingituse või rahapremia ning edasiõppimist arvestati ka korterite jaotamisel, kuid üldkokkuvõttes nenditi siiski majandite ja ettevõtete tagasihoidlikku osa. Rajooni komsomolibüroo võttis vastu otsuse, mille järgi kõik komsomolialorganisatsioonid pidid edaspidi rohkem õppivatele noortele tähelepanu pöörama ja koolist väljalangemise vastu võitlema.⁸² Otsuse täitmine ei osutunud aga lihtsaks, nagu selgub 1974. aasta 26. detsembri ajalehes kirjeldatud Rapla Metsamajandi noorte näite varal: „ /.../ kes tulid kaugõppekeskkooli esimesel koolipäeval demonstratiivse teatega, et neid on s u n n i t u d kooli tulema. Koolisõiduks eraldatud masinaga pidasid nad vajalikumaks pöörata Hariduse tänava algul asuvasse lõbusamasse paika. Nii ei õpigi metsamajandi noortest keegi kaugõppekeskkoolis“.⁸³ Samas artiklis mainib komsomolikomitee teine sekretär Mari Kõpp, et harvad pole ka juhtumid, kus „ /.../ n i i s a m a kaob koolipäeva lõpul

⁸⁰ ERAF.3304.24.3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 – 13. juuli 1971)

⁸¹ ERAF.3304.24.1. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee. Kõrgemalseisvate organite otsused ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee töö kohta. (jaanuar 1971 - detsember 1971). Eestimaa KP Keskkomitee, Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu määruse nr. 164 9. IV 1970..a. „Noorte kutsevaliku parendamise kohta“ täitmisest Rapla rajoonis

⁸² Õppureid tuleb meeles pidada. Komsomolibüroolt. Ühistöö. 20. jaanuar 1973. Lk 1

⁸³ Kõpp, M. Kuidas läheb õppimine. Ühistöö. 26. detsember 1974. Lk 2

kaugõppekeskkoolist ära X või XI klass.“ Ilmselt tulenes noorte protest ja vastupanu eelkõige välisest survest, mitte nende endi sisemisest õppimise vajadusest. Seega oli hariduse (jätkamise) probleem endiselt üleval ning rajoonikomitee bürool oli taas vaja tekkinud olukorda analüüsida ja vajalikud meetmed tarvidusele võtta.

Suurt tähelepanu pöörati noorte kutsealasele ettevalmistamisele ning rajooni maakutsekoolide komplekteerimisele.⁸⁴ Kõrgemalseisvate organite juhiste järgi tuli kutseorientatsioonialast tööd alustada juba algklassides, mitte aga IV klassist nagu Kohila Keskkoolis. Murekohana nähti ka elukutsete tutvustamise kampaanialikust ning noorte suunamist pigem kõrgematesse õppeasutustesse kui tööliselukutsete valimisse.⁸⁵ Samas toodi välja probleem, et rajoonis on suur puudus põllumajanduse ja maaparanduse mehhanisaatoritest ning et maakutsekoolide komplekteerimine toimub suurte raskuste ja hilinemistega. Maakutsekoolidesse suunati noori küll komsomoliorganisatsioonide tuusikutega õppima, kuid mitmete majandite komsomolialgorganisatsioonid ei teadnud sageli, keda sinna saata.⁸⁶ Rapla rajoonis tehtava kutseorientatsiooni alases töös leidsid kõrgemalseisvad organid mitmeid puudusi, viidates, et paljudes koolides tehakse seda pealiskaudselt ja mitteküllaldase sihikindlusega, koolid on puudulikult informeeritud rajooni majanduse vajadustest, mille tulemuseks on töö süsteemitus ja juhuslikkus ning negatiivne mõju rajooni majandite ja ettevõtete komplekteerimisel noore kaadriga, kus noorte osatähtsus võrreldes vabariigi keskmisega on tunduvalt madalam.⁸⁷

2.3.3 Poliitharidus ja ideelis-poliitilise tegevuse suunamine

Poliitharidus oli oluline teemavaldkond, millest rajoonikomitees regulaarselt ettekandeid ja kokkuvõtteid tehti. Igal sügisel alustasid rajoonis tööd kümned poliitringid sadade osalejatega, mille tööd suunas ja koordineeris komsomolikomitee propagandaosakond, kelle ülesanne oli ka käsitlevate teemade suhtes soovitusi anda. Näiteks 1973. aastal soovitati vähemalt kahel õppusel põhjalikult tutvuda Moskvas toimunud NLKP Keskkomitee, NSVL Ülemnõukogu NSVL moodustamise juubelile pühendatud piduliku koosoleku materjalidega.⁸⁸ Osad poliitringid olid aga planeeritud majandusliku kallakuga, kuna iga noor pidi partei

⁸⁴ Saar, T. Milleks kohustavad meid ELKNÜ XV kongressi otsused? Ühistöö. 16. aprill 1970. Lk. 1-2

⁸⁵ ERAF.3304.24.1. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee. Kõrgemalseisvate organite otsused ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee töö kohta. (jaanuar 1971 - detsember 1971). Eestimaa KP Keskkomitee, Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu määruse nr. 164 9. IV 1970..a. „Noorte kutsevaliku parendamise kohta“ täitmisest Rapla rajoonis

⁸⁶ Komsomoli rajoonikomitee pleenumil. Kasvatada noorsugu praktilises töös. Ühistöö. 27. juuni 1970. Lk 1 ja 4

⁸⁷ ERAF.3304.24.1. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee. Kõrgemalseisvate organite otsused ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee töö kohta. (jaanuar 1971 - detsember 1971). ELKNÜ KK sekretariaadi otsus. 6. september 1971. a. Eestimaa KP Keskkomitee, Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu määruse nr. 164 9. IV 1970..a. „Noorte kutsevaliku parendamise kohta“ täitmisest Rapla rajoonis

⁸⁸ Õppureid tuleb meeles pidada. Komsomolibüroolt. Ühistöö. 20. jaanuar 1973. Lk 1

majanduspoliitikaga kursis olema, et suudaks mõelda riiklikult ja tunda end elu peremehena.⁸⁹ Majandusõppused toimusid enamuse majandites regulaarsusega üks kord kuus ning pidid soovitavalt olema seotud oma majandi tootmisega. Lektoriteks soovitati kohalikke spetsialiste - peaaugronoome, zootehnikuid, ökonomiste, partei algorganisatsiooni sekretäre ja direktoreid, et õppuste sisu osalejatele võimalikult arusaadavaks teha. Majandusõppuste korraldamine ei pruukinud aga kõigile algorganisatsioonidele jõukohane olla. Kaiu kolhoosi komsomolisekretär Evi Kulla sõnul valmistab nende algorganisatsioonis poliit- ja majandusõppuste korraldamine raskusi, kuna vajaka jääb teadmistest ning seepärast ei oska nad loetud lahti mõtestada ega kõigest aru saada.⁹⁰ Ametliku statistika ja aruandluse järgi töötasid enamuse poliitringe stabiilse regulaarsuse ja - osalejate arvuga. Reaalsus oli aga paraku erinev. Osad poliitringid eksisteerisid ainult paberil nagu kahetsevalt tões komsomoli rajoonikomitee propagandaosakonna juhataja J. Paju oma ülevaatlikus artiklis rajooni poliitringide tegevusest ning lisab, et ka õppuste külastatavus on väike.⁹¹ Tema sõnul on just propagandisti eesmärk äratada noortes huvi sotsiaal-majanduslike probleemide vastu ning rääkida tuleks teemal, mida tahetakse kuulda ning mis oleks seotud kuulajate aktuaalsete vajadustega. J. Paju toob oma artiklis välja kolm üldnimelikku teemaderingi, mida on võimalik poliitringide suunaga seostada. Nendeks on enesesäilitamise instinkt (sõjad, kuritegevus), armastus (seks) ja auahnus (tõus ametiredelil). Propagandaosakonna juhataja toob näite, et kui lektor püstitab loengu alguses probleemi, kas sõda tuleb või mitte, siis on loomulik, et kuulatakse huviga ära ka sellele järgnev kapitalistliku majanduse kui sõdade põhjustaja analüüs ja kuidas sotsialismileeri majanduslik võimsus võib seda vältida. Kuulajate aktuaalsete vajaduste rõhutamine on üks propaganda „kuldreegleid“, teeb propagandaosakonna juhataja kokkuvõtliku järelduse kuidas parandada poliitõppustel osalejate arvu.⁹² Poliitringide töö paremaks korraldamiseks soovitas komsomoli rajoonikomitee kasutada ka erinevaid õppuste vorme nagu loeng, vestlus, diskussioon, teoreetiline seminar ning tööplaani võtta vastavateemalistel näitustel käimine, kohtumised revolutsionääride, sõjaveteranide, töökangelastega, asutuste-ettevõtete juhtivate töötajate ning spetsialistidega. Soovitati korraldada ekskursioone, kino- ja teatrite ühiskülastusi koos järgneva aruteluga. Loengute illustreerimiseks soovitati kasutada täiendavaid näitvahendeid nagu filme, plakateid, tabeleid, maakaarte sotsiaal-majanduslike sise- ja välispoliitika küsimuste käsitlemisel jne. Neil, kes poliitringide tööst osa võtta ei saanud (noored emad,

⁸⁹ Jõudna, O. Parteilt saadud ülesanded on meie noortele jõukohased. Ühistöö. 1. juuni 1971. Lk 3

⁹⁰ Raid, T. Kõigepealt kohusetunne. Ühistöö. 11. märts 1971

⁹¹ Paju, J. Huvi õppimise vastu sõltub suuresti õpetamisest. Ühistöö. 28. jaanuar 1971. Lk 1 ja 2

⁹² Paju, J. Huvi õppimise vastu sõltub suuresti õpetamisest. Ühistöö. 28. jaanuar 1971. Lk 1 ja 2

vahetustega töötavad inimesed, komanderingus olijad jne,) soovitati õppida individuaalplaani järgi ning hiljem neid siis atesteerida.⁹³

Ideelis-poliitiline tegevus oli tulenevalt ajastu nõuetest Rapla rajooni komsomolikomitees tegevuses olulisel kohal. Noore põlvkonna ideoloogilise kasvatuse tähtsusest tegi 1970. aasta ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee pleenumil põhjaliku ettekande ELKNÜ Keskkomitee I sekretär Aare Purga, kes andis ülevaate ÜLKNÜ XVI kongressi ühest peateemast, milleks oli noorsoo areng terava ideoloogilise võitluse tingimustes. Ettekandja väljendas muret, et kodanluse ideoloogid püüavad kõige rafineeritumaid võtteid kasutades mõjutada nõukogude noorsugu nii, et neil ei tekiks kommunistlikke ideaale nagu kommunistlikku suhtumist töösse ning levitavad meie noorsoo hulgas moonakamoraali ja rentniku saamaiha ning mentaliteeti, kus töös nähakse ainult äraelamise vahendit. Seetõttu on vajadus noore põlvkonna kasvatustööd täiustada ning leninlik arvestus muuta iga-aastaseks noorte poliitilise täiendamise kontrolli vormiks, mille raames pidi iga komnoor võtma ja täitma individuaalse ühiskondliku ülesande.⁹⁴ 1978. aasta aastakontrolli andmete põhjal oli koguni 91,2 protsendil rajooni noortest oma komsomoliülesanne. Nii hea tulemus tundus üllatav isegi rajoonikomitee liikmetele, kes tõstasid küsimuse asjade tegeliku seisu kohta. Samas ka tõdeti, et tihti on aktiivsematel noortel ülesandeid liiga palju ning teistel mitte ühtegi.⁹⁵ Rajoonikomitee liikmete skepsis oli mõistetav, sest regulaarsete algorganisatsioonide sekretäride (suuliste) aruannete põhjal kurdeti sageli, et ühiskondlike ülesannetega tegeletakse pealiskaudselt, juhuslikult või siis üldse mitte.⁹⁶

Ideelis-poliitilist kasvatust aitasid läbi viia ka arvukad, riiklikult tähtsad sündmused ja tähtpäevad nagu Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäevad, V.I.Lenini sünniaastapäevad, fašismi üle võidu saavutamise aastapäevad, NLKP, ÜLKNÜ ja ELKNÜ kongressid jne., mida tuli alati pidulikult ja suurejooneliselt tähistada. Kõikidele nendele tähtpäevadele pühendati temaatilisi üritusi ning korraldati vastavateemalisi sotsialistlikke võistlusi, loenguid ja loengusarju, pidulikke koosolekuid, kontserte, jmt. Vastavate deviiside ja pühendustega toimusid ka spordivõistlused, sõprusfestivalid, suvepäevad, õpilasmaleva töösüved jne.

Rapla Keskkooli noored sõlmisid 1960. aastatel sõprussidemed Palanga (Leedu NSV),

⁹³ Kõpp, M. Algas uus õppeaasta komsomoli poliitharidussüsteemis. Ühistöö. 10. oktoober 1974. Lk 2

⁹⁴ Komsomoli rajoonikomitee pleenumil. Kasvatada noorsugu praktilises töös. Ühistöö. 27. juuni 1970. Lk 1 ja 4

⁹⁵ Aas, P. Noorte elu pole ainult noorte mure. Ühistöö. 30. juuni 1979. Lk 2

⁹⁶ ERAF.3304.24.3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 – 13. juuli 1971)

Limbaži (Läti NSV) ja Petseri (Vene NFSV) kommunistlike noortega, mille tugevdamiseks korraldati igal aastal erineva võõrustaja juures mitmepäevane sõprusfestival. Festivali raames toimusid erinevad spordivõistlused, viktoriinid, isetegevuslaste esinemised, kuid kahepäevase festivali kõige tähtsamaks osaks peeti mõttevahetust komsomolitööst.⁹⁷ Selline sõprusfestival täitis nii ideelis-poliitilise, kui ka internatsionaalse kasvatuselise rolli ning oli noorte hulgas populaarne üritus, kuna võimaldas festivalidelegatsiooni raames külastada nimetatud vennasvabariike ning osa saada festivali mitmekülgsest programmist. Delegatsiooniliige sai mõistagi olla üksnes kommunistlik noor, mis võis teatud juhtudel olla ka ajendiks komsomoliks astumisel.

Sõjalis-sportlik kasvatustöö oli rajoonikomitee noorsoo ideelis-poliitilise kasvatuselise üks tähtsaid tööloike. Rajoonikomitee juurde kuulusid sõjalis-patriootliku ja sporditöö komisjonid ning vastavad teemad olid komsomolikomitee büroo istungitel ja pleenumitel sageli päevakorras. VTK normatiivide täitmist peeti väga oluliseks ning sellest tehti büroole regulaarseid ülevaateid, milles sageli tõdeti, et kooliealistega võib rahule jääda, kuid täiskasvanutega on vaja enam tööd teha ning rohkem võistlusi organiseerida.⁹⁸ Rajoonikomitee algataski omaltpoolt töölisnoortele mõeldud, Komsomoli Rajoonikomitee auhindadele ja kehakultuurilaste päevale pühendatud rajooni komsomolialgorganisatsioonide vahelise VTK mitmepäevase võistluse⁹⁹, mis muutus aja jooksul traditsiooniliseks suviseks ja talviseks sportlikuks ettevõtmiseks.

2.3.4 Töökasvatuselise ja rahvamajandusplaanide täitmine

Töökasvatuselise oli kommunistliku kasvatuselise lahutamatu osa ning rajooni komsomolikomitee juurde oli loodud selleks töökasvatuselise komisjon. 1970. aasta komsomoli rajoonikomitee III pleenumil märkis teine sekretär A. Kerno, et oma igapäevases töös peavad komsomolialgorganisatsioonid lähtuma V.I. Lenini soovitusel: „... et iga päev igas külas ja igas linnas lahendaks noorsugu praktiliselt ühise töö ühe või teise ülesande, olgugi kõige väiksema, kõige lihtsama“.¹⁰⁰ Samal pleenumil rõhutati, et igal komsomolialgorganisatsioonil peaks olema ka oma löökobjekt või siis (lööki) tööloik, nagu näiteks Kuusiku katsebaasi komnoortel, kes aitavad ühiskondlikus korras võimlat ehitada. 1974. aasta komsomolikomitee pleenumil aga arutati, kuidas Rapla rajoonis on asunud täitma NLKP Keskkomitee otsust sotsialistliku võistluse organiseerimisest. Rõhutati, et noorte innustamine,

⁹⁷ Sügis, M., Abramson, M. Sõbrad kohtusid taas. Ühistöö. 9. jaanuar 1971. Lk 2 ja 4

⁹⁸ Komsomolirajoonikomitee büroolt. Ühistöö. 19. juuli 1973. Lk 1

⁹⁹ Anka, H. Õpilasmalev komsomolikomitee tähelepanu all. Ühistöö. 24. juuli 1976. Lk 3

¹⁰⁰ Saar, T. Milleks kohustavad meid ELKNÜ XV kongressi otsused? Ühistöö. 16. aprill 1970. Lk 1-2

võistluse korraldamine eakaaslaste vahel olgu iga komsomoli algorganisatsiooni peaülesanne. Väga oluliseks peeti töövõistluse puhul autasustamist – nii moraalseid kui materiaalseid stiimuleid.¹⁰¹

Rajooni komsomoliorganisatsioonid andsid oma panuse ka saagikoristusse ning aitasid majanditel omaplaane ja muid eesmärke täita jne. Sügiseti käisid kooliõpilased majandites abiks kartuleid võtmas, kevadel metsa istutamas ning suvisel ajal olid populaarsed õpilasmalevad ning töö- ja puhkelaagrid. Töökasvatuse alla käis ka kooliümbruse koristamine, töölaupäevakud jmt. Nimetatud üritustel osalesid ka mittekommunistlikud noored.

Oluliseks tööloiguks oli veel vanapaberi ja -metalli kogumine „/.../ et ükski kilogramm kord juba kasutusel olnud metalli ei jääks kasutult vedelema ega hävineks.“¹⁰² Parimatele kogujatele olid taas ettenähtud Komsomoli Rajoonikomitee aukirjad.

Komsomoliprožektori tegevus oli nõukogude ühiskonnale iseloomulik nähtus. See oli kommunistlike noorte ühiskondlikust kontrollist osavõtu vorm, mille abil inspekteeriti erinevaid ühiskondliku elu valdkondi nagu näiteks tööaja ebaratsionaalne kasutamine, kütuse ja määrdeainete raiskamine, elektrienergia otstarbetu kulutamine. Kuid komsomoliprožektori ülesanne võis olla ka õppeaja ja õppeülesannete täitmise kontrollimine¹⁰³ nagu selgub Kohila keskkooli näitel, kus õppeedukuse parandamisel kasutati komsomoliprožektori abi, käies nende õpilaste kodudes, kes kippusid õppimises maha jääma.¹⁰⁴ Komsomoliprožektori rühmadel soovitati kontrollreide korraldada ka looduse vastu eksimuste avastamiseks.¹⁰⁵ 1970. aastal kohustas aga rajoonikomitee pleenum komsomoliprožektori rajoonistaapi organiseerima kontrollreide noorte töödistsipliini, töö- ja elamistingimuste kontrollimiseks.¹⁰⁶ Positiivne asjaolu komsomoliprožektori tegevuse juures oli see, et enamik kontrollituist reageeris puudustele ja püüdis need ka kõrvaldada.¹⁰⁷

1976. aastal, komsomoli rajoonikomitee II pleenumil, kus teemaks oli „ELKNÜ Rapla Rajooniorganisatsiooni ülesannetest noorte töökasvatuse ja organisatsioonisisese töö parandamisel tulenevalt NLKP Keskkomitee projektist NLKP XXV kongressile“ esines põhiettekandega partei rajoonikomitee esimene sekretär R. Sallo, EKP XVII kongressi

¹⁰¹ Köpp, M. Komsomoli rajoonikomitee V pleenumilt. Kõne all oli noorte töövõistlus. Ühistöö. 31. august 1974 Lk 2

¹⁰² Maiste, K. Vanametalli varumise hoogkuu. Ühistöö. 31. jaanuar 1974. Lk 1

¹⁰³ Neiman, L. Parimad kooli- ja klassiorganisatsioonid. Ühistöö. 30. jaanuar 1973. Lk 2

¹⁰⁴ Neiman, L. Ülevaatus „Tööeesrindlaste vääriliselt“ on lõppenud. Ühistöö. 1. juuli 1975. Lk 3

¹⁰⁵ Tarik, A. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee bürool. Ühistöö. 28. mai 1970. Lk 2

¹⁰⁶ Saar, T. Milleks kohustavad meid ELKNÜ XV kongressi otsused? Ühistöö. 16. aprill 1970. Lk 1-2

¹⁰⁷ Äärma, H. Järvakandi Tehaste komsomoliprožektori tegevusest. Ühistöö. 20. juuli 1974. Lk 2

delegaat. Muuhulgas kutsus ta noori üles rajooni parteiorganisatsiooni nimel võitlema lohakuse, distsiplineerimatuse, vastutustundetuse ja ükskõiksuse vastu, mille kokkuvõtteks tegi ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee pleenum üleskutse kõikidele rajooni noortele ka edaspidi ennastalgava töö ja eeskujuliku õppimisega järgima Kommunistliku Partei ja nõukogude rahva revolutsiooni-, lahingu- ja töötraditsioone, suunama kogu jõu parteiorganisatsioonide juhtimisel noore põlvkonna kasvatamisele ustavuse vaimus kommunismi, nõukogude patriotismi ja proletaarse internatsionalismi ideaalidele.¹⁰⁸ Viimane üleskutse on väga iseloomulik näide 1970. aastate partei sisutühjast retoorikast ja ametlikust kantseliidist. Ajajärgule iseloomulik paljusõnaline, loosunglik, ülespuhutud ja abstraktne üleskutse vaevalt kedagi noortest üldse kõnetas ning veel vähem tegudele kutsus. Autori arvates olid selles üleskutses toodud eesmärgid ja väärtused noorte jaoks väga elukauged ja segased, mis sellise loosungi tõsiseltvõetavust pärssis. 1970. aastate noortel ju puudus isiklik revolutsiooni- ja lahingutraditsiooni kogemus ning ilmselt ka ettekujutus proletaarse internatsionalismi ideaalidest, kuigi analoogsete loosungite ja „väärtuste“ najal oli möödunud kogu nende lapsepõlv. Autori hinnangul õppisid inimesed aja jooksul selliste dekoratiivsete ja sisutühjade hüüdlauseetega koos elama, pööramata nende sisule enamasti mingitki tähelepanu ning võtsid seda kui sotsialistliku ühiskonna paratamatut kaasnähtust.

2.3.5 Noorte esteetilise kasvatus ja vaba aja sisustamise koordineerimine

Kommunistlik Noorsooühing teadis ka seda, kuidas noored peaksid oma vaba aega sisustama ning pidas selle suunamist väga oluliseks. Komsomoli hinnangul mõjutas vaba aja kvaliteet noorte kõlbelist ja esteetilist arengut ning vähendas kuritegevust. 1972. aasta aprillipleenumil tõdeti, et noored sageli ei oska oma vaba aega täisväärtuslikult kasutada, mistõttu komsomol peab siin kaasa aitama ning noori õpetama.¹⁰⁹ Soositud olid mitmesugused taidlus - ning huvialaklubide tegevused. Samas tunti muret, et sageli jääb noorte puhkeõhtute tase madalaks. Rajooni komsomolikonverentsil 1979. aastal, kritiseeris Rapla alevi kultuurielu rajooni keskhaiгла lastearst ja algorganisatsiooni sekretär Lea Maipuu, kes ütles, et seni on vaid oma töökollektiivis olnud võimalus sisukalt vaba aega veeta ning just komsomoliorganisatsioon on organiseerinud mitmeid toredaid üritusi koos autobaasi noortega, mille raames on käidud õppekursioonil Leningradis, osaletud laupäevakutel ja alevi spordipäevadel.¹¹⁰

¹⁰⁸ Komsomoli rajoonikomitee pleenumilt. Tehti kokkuvõtteid ja seati uusi sihte. Ühistöö. 14. veebruar 1976. Lk 1

¹⁰⁹ Komsomolitöö konkreetsemaks. Ühistöö. 11. aprill 1972. Lk 1

¹¹⁰ Truu, T. Püüda parema poole. ELKNÜ Rapla Rajooniorganisatsiooni XVIII konverentsilt. Ühistöö. 18. detsember 1979. Lk 2

1970. aastatel, kui noorte seas hakkas levima uus populaarne vaba aja sisustamise ja meelelahutuse vorm nagu disko, tõdeti 1979. aasta Rapla komsomoli rajoonikomitee septembrileenumil kahetsusega, et Rapla rajoonis ei tegutse ühtegi tarifitseeritud diskorit. Kurdeti ka selle üle, et tõsisemad kontserdid ja filmid lähevad pooltühjadele saalidele ning et noored on passiivsed. Viimases nähti olulisi kasvatus- ja ideoloogiatöö puudujääke.¹¹¹

2.4 Hinnang komsomolile

Kuulumine komsomoli oli ajastule omane nähtus, mida 1970. aastatel võeti kui loomulikku, nõukogude süsteemiga kaasnevat paratamatust. Oma välise vormi ja põhikirja järgi oli tegemist äärmiselt ideelise ühiskondlik-poliitilise organisatsiooniga. Sisuliselt muutus aga organisatsioon pragmaatiliseks võimaluseks ühiskondlikus elus osalemiseks. Seda eriti just koolinoorte osas, kes valdavas enamuses kõik ka Kommunistliku Noorsooühingu liikmeks astusid. Tolleaegsed komnoored leidsid komsomoliks olemises mitmeid positiivseid jooni. Küsimusele, mis kasu on komsomolist, vastas Kaiu võitööstuse komsomolisekretär Aarne Täpsi, et see kasvatab ühtsustunnet, annab organiseerimis- ning suhtlemisoskust.¹¹² Kaiu kolhoosi komsomolisekretär Evi Kuld, leidis, et tema jaoks on oluline ühise pere tunde loomine kuna koos tehakse sporti, käiakse kinos ja teatris, osaletakse terviseülikooli ja poliitringi töös. Temale endale on aga komsomol andnud usu enda võimetesse ja oma töö vajalikkusesse, õpetanud distsipliini ning kohusetunnet oma töö ja kogu ühiskonna vastu ning kaaslasega arvestamist. Evi Kulla sõnul on komsomoliprožektori reidide järel põldudele, farmi, kauplusse jne. kolhoosi juhtkond tehtud ettepanekutele ja märkustele ka alati reageerinud, mis annab tunde, et tehtud tööst on ka kasu olnud. Partei rajoonikomitee instruktor Gleonore Tamm tõi välja asjaolu, et Kommunistlik Noorsooühing aitas tal omandada distsipliinitunnet ning andis organiseerimistöö kogemusi.¹¹³ Paljud toleaegsed noored mainisid, et osalemine komsomolitöös avardas nende silmaringi, andis juurde sõpru, esinemisjulgust, suhtlemisoskust. Positiivseks peeti mitmesuguste ürituste korraldamist nagu kohtumisõhtud, laagrid, õppused, seminarid jne. Ka 1975. aasta abiturientid leidsid, et komsomolil on koolielus väga tähtis koht, kuid nende hinnangul saaks selle tööd siiski palju paremini organiseerida. Leiti, et kahju teeb just sundus ja formalism. Noored ei pidanud

¹¹¹ Aas, P. Passiivsena pole keegi sündinud. Ühistöö. 4. oktoober 1979. Lk 2

¹¹² Raid, T. Komsomolisekretär. Ühistöö. 13. veebruar 1971. Lk 1

¹¹³ Mida on mulle andnud komsomol. Ühistöö. 28. oktoober 1972. Lk 2

õigeks, et igähele antakse ühiskondlik ülesanne kuna kõik seda niikuinii täita ei suuda ning need, kes on sunnitud mingi ameti vastu võtma virisevad ning kisuvad tuju alla teistelgi. Leiti, et rohkem peaks noorte endi soove arvestama ja et liiga palju nõutakse väljastpoolt kooli, millega noorte enesealgatust piiratakse.¹¹⁴ 1979. aasta juunipleenumil toodi aga olulise tõsiasjana välja asjaolu, et komsomoli autoriteedi tõstmine ja hoidmine pole ainult noorte enda teha. Asutuse või majandi noored peaksid rohkem kursis olema kogu kollektiivi eluga ning komsomolisekretär osa võtma operatiiv- ja teistest nõupidamistest ning teadma mida arutatakse ja otsustatakse näiteks kolhoosi juhatuses. Samuti ka vastupidi. Parteisekretärid, asutuste ja majandite juhid peaksid osa võtma komsomolikoosolekutest ja aitama lahendada noorte probleeme, muresid. Samas tõstatati küsimus, kuidas saab majandijuht või keegi teine koosolekust osa võtta, kui neid ei peetagi? Rõhutati, et komsomolikoosolekust, selle sisust ja õnnestumisest, sõltub paljudel juhtudel organisatsiooni autoriteet. Toonitati, et koosolekul vastuvõetud otsused peavad olema konkreetsed ja täidetavad ning täitmise käiku tuleb kontrollida kuna vastasel juhul muutuvad noored passiivseks, ükskõikseks ja loiuks ning valdavaks saab käegalöömise mentaliteet.¹¹⁵

XVIII rajooni komsomolikonverentsi eel (1979) palus ajalehe toimetus mõtteid vahetada endistel ja praegustel komsomoliaktivistidel, konverentsi delegaatidel. Järvakandi keskkooli kooli- ja klassivälise töö organisator Mait Jõgisoo pidas just vahetut kontakti noorte ja rajoonikomitee liikmete vahel ääretult oluliseks. Tema hinnangul seisavad Rapla rajooni juhtivad komsomolitöötajad inimestele lähedal ning aitavad inimlikult kaasa probleemide lahendamisele. Järvakandi Tehaste komsomolisekretär tõi aga välja fakti, et keskkooli lõpetanud noored lahkuvad sageli Järvakandist kuna ei leia endale seal sobivat rakendust ning peavad seda alevikku igavaks. Ta ei pea seda väidet õigeks, kuna erinevaid vaba aja veetmise võimalusi on seal rohkelt. Pigem oodatakse noortelt endilt rohkem ettepanekuid, soove ja initsiatiivi. Liiga palju on ükskõiksust ja teiste peale lootmist. Lydia Veeris, endine komsomolitöötaja, meenutas, et tema töö eesmärk rajoonikomitee kooliosakonna juhatajana oli, et iga ettevõtmine annaks osavõtjale midagi kasulikku, et noored kasvaksid aktiivseks ning võitleks ükskõiksuse vastu. Lydia Veeris rõhutas, et austust komsomoliorganisatsiooni vastu saab kasvatada vaid tööga ja iga kommunistliku noore isikliku eeskujuga.¹¹⁶

Nagu eelpooltoodust selgub kurtis komsomoliaktiiv sageli just noorte passiivsuse ning

¹¹⁴ Allvee, Ü. Abiturient 1975. Vestlusing. Ühistöö. 24. aprill 1975. Lk 2

¹¹⁵ Aas, P. Noorte elu pole ainult noorte mure. Ühistöö. 30. juuni 1979. Lk 2

¹¹⁶ Nurme, M. Ühistöö. Vestlusing. 6. detsember 1979. Lk 2

ükskõiksuse üle, mille tingis peamiselt sundus ja formalism ning vähene noorte endi soovidega arvestamine, millega nende initsiatiivi oluliselt pärsiti. Põhjuseks toodi liiga palju väliseid ettekirjutusi ja kohustuslikke ülesandeid. Töölisnoorte puhul põhjendati passiivsust sageli sellega, et komnoorte hulgas oli palju perekonnainimesi, mistõttu jääb komsomolitööks aega väheks ning noortel puudub ka huvi ideelis-poliitilises valdkonnas.¹¹⁷ Samas tunnustati komsomoliorganisatsiooni vaba aja sisustajana ning ühiste ettevõtmiste korraldajana nagu ekskursioonid, väljasõidud ja teatrikülastused, mida toonitasid just töökollektiivide komnoored. Paljud tõid komsomoliorganisatsiooni positiivsete omadustena välja oma organiseerimis-, esinemis- ning suhtlemisoskuste arendamise võimaluse. Kommunistliku Noorsooühingu osa ideelis-poliitilise maailmavaate kujundajana aga üldjuhul välja ei toodud. Seda toonitati eelkõige ametlikes dokumentides ja kirjasõnas, mille ajastule omane loosunglik ja paraadlik kantseliit võttis kohati paroodilised mõtmed, mille iseloomulikuks näiteks on 1977. aasta Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud EKP Rapla Rajoonikomitee, Rapla Rajooni Rahvasaadikute Nõukogu ja ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee pidulikul koosolekul ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee teise sekretäri M. Linnamägi poolt ettekantud raporti sisu:

„Rapla rajooni komnoord ja noored pöörduvad armsa Kommunistliku Partei, tema leninliku Keskkomitee poole siira tunnustuse ja südamliku tänutundega. Me koondame veel tihedamini oma ridu meie partei revolutsiooni lipu alla, anname kõik oma jõu, teadmised ja entusiasmi NLKP XXV kongressi ajalooliste otsuste täitmiseks, oleme alati ja kõiges ustavad Lenini üritusele, kommunismiüritusele. Määratu uhkustundega oma suure sotsialistliku kodumaa üle, võtsid kommunistlikud noored, kogu rajooni noorsugu vastu seltsimees Leonid Iljitš Brežnevi poolt ajaloolisel NSV Liidu Ülemnõukogu seitsmendal istungjärgul peetud põhjaliku, programmilise, tulvil revolutsioonilist optimismi ja kommunistlikku veendumust ettekande NSV Liidu uue konstitutsiooni projektist ja selle üldrahvaliku arutelu tulemustest. Komsomolikoosolekutel demonstreeris noor põlvkond oma suurt poliitilist küpsust, monoliitset koondumist Kommunistliku Partei ümber ja piiritut ustavust isamaale. /.../ Mõeldes minevikule vaadates tulevikku, kuulutavad Rapla rajooni kommunistlikud noored ja noored üksmeelselt: „Kodumaa, me oleme Sinu üle uhked! Partei, me oleme Sinu üle uhked! Nõukogude rahvas, me oleme Sinu üle uhked! Me oleme kõigi mõtete ja tegudega kommunismi poolt!“¹¹⁸

Ülaltoodud, ajastule iseloomulik ilukõne näitab ilmekalt 1970. aastatel ühiskonnas valitsenud ehtnõukogulikku kahepalgelisust kuna teadaolevalt oli ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomiteel pidevalt probleeme kommunistlike noorte passiivsusega ning vähese huviga ideelis-poliitiliste teemade ja ürituste suhtes.

¹¹⁷ ERAF.3304.24.3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 – 13. juuli 1971)

¹¹⁸ ERAF.3303.57.17. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud EKP Rapla Rajoonikomitee, Rapla Rajooni Rahvasaadikute Nõukogu ja ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee piduliku koosoleku protokoll. (03.11.1977)

3. ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee poolt kureeritud olulisemad üritused

Rapla rajooni noortel oli mitmeid traditsioonilisi ettevõtmisi, mis said tuntuks nii rajooni, vabariigi kui ka üleliidulisel tasandil. Laiemat kõlapinda saavutanud ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee poolt korraldatud üritustena, tuleb antud peatükis vaatluse alla kolm – Noorte suvepäevad, Eesti Õpilasmaleva tegevus ning iga-aastased traditsioonilised peotantsuturniirid. Kuid populaarsete üritustena tuleks kindlasti veel eraldi välja tuua Noorte ABC ürituste sari, Abiturientide 100 päeva ball, Noorte Spetsialistide Klubi ning traditsiooniline korvpalliturniir EKNÜ I kongressi delegaatide auks.

3.1 Noorte suvepäevad

3.1.1 Noorte suvepäevade üldine taust

Noorte suvepäevade traditsioon sai alguse 1950. aastate lõpus, kui ühiskonnas alustati taas aktiivset ateismikampaaniat ning religioonivastaseid rünnakuid.¹¹⁹ Kuigi näiliselt valitses nõukogude ühiskonnas usuvabadus, siis uuel inimliigil – nõukogude inimesel – ei saanud olla religioosseid eelarvamusi ning kapitalistlikke igandeid.¹²⁰ Selleks tuli seni veel visalt eksisteerivad kiriklikud rituaalid inimeste teadvusest ja argielust eemaldada.¹²¹ Kiriku ja religioossuse püsimise põhjustena nähti seda, et kirik oli monopoliseerinud inimese elukaare tähtsündmuste tähistamise, mille hulka kuulus ka täiskasvanuks saamise riitus ehk kiriklik leer.¹²² Uue nõukoguliku tavandi – noorte suvepäevade – algne eesmärk oligi võidelda religioossete iganditega ning olla vastukaaluks kiriklikule puberteediriiitusele nagu Uku Masing seda kunagi nimetas.¹²³

Suvepäevadel pidi olema kasvatuslik sisu, milles põimuksid ateistlik, kommunistlik ja esteetiline kasvatus ning emotsionaalne vorm. Parteiorganid nägid siin head võimalust noorte ideelis-kõlbelisi maailmavaate kujundamiseks.

Noorte suvepäevad koosnesid mitmest osast: avaüritused, eelüritused, telklaager ja pidulik

¹¹⁹ Rimmel, A. Religioonivastane võitlus Eesti NSV-s aastail 1957 – 1990. Tähtsamad institutsioonid ja nende tegevus. Doktoritöö. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011. Lk 39

¹²⁰ Samas. Lk 30

¹²¹ Värvi, E. Noorte suvepäevad Eesti NSV-s. Lk 45-48

¹²² Rimmel, A. Religioonivastase võitluse korraldusest Nõukogude Eestis. Ajalooline Ajakiri. 2008, nr 3. Lk 245 – 280

¹²³ Paul, T. Leeri likvideerimise lugu. Looming. 1996, nr. 4. Lk 497 - 512

lõpetamine. Suvepäevade lõpetamine sarnanes mitmeti kirikliku õnnistamispäeva tseremooniale ning suvepäevade algusaastail toimusid ürituse lõpupidustused sageli ka samal päeval, millele oli planeeritud kohalik kiriklik leer.¹²⁴ Pidulikul lõputseremoonial said noored sümboolsed täisealiseks saamise tunnistused, mis andis neile „ kõik Nõukogude kodaniku õigused ning austavad kohustused meie kodumaa ja rahva ees“.

Esimesed noorte suvepäevad toimusid 1957. aastal Paide rajoonis Väätsal, kus osales kolmest kolhoosist 39 noort. 1959. aastal, toimusid suvepäevade üritused juba kõigis rajoonides ja linnades. Kuuekümnendate alguses oli suvepäevadest osavõtt poolsunduslik ning mitmel pool anti suvepäevade lõpupidustustel kätte lõputunnistus ja iseloomustus, mis oli kõrgkooli astumisel plussiks.¹²⁵ Hiljem muutus suvepäevadest osavõtt vabatahtlikuks. ning märgata oli osalejate arvu vähenemist. Kui 1962. aastal osales suvepäevadel 7000 noort, siis 1972. aastal 4514 noort.¹²⁶

Suvepäevade läbiviimise koordineerimise ja järelvalvega tegeles ELKNÜ Keskkomitee propaganda- ja kultuurmassilise töö osakond, kes korraldas eelkõige esinejate saatmist suvepäevadele ning tsentraalse sümbolika (tunnistused, laulikud, märgid jmt) valmistamist. Piirkondlikul tasandil tegelesid suvepäevade ettevalmistamise ja organiseerimisega kohalikud komsomolikomiteed. Suvepäevade kordaminekuks nähti tõsist vaeva ning juba varakult moodustati suvepäevade organiseerimiskomiteed. Suvepäevade kulud katsid poolvabatahtlikult või poolkohustuslikult enamasti kohalikud kolhoosid-sovhoosid ja ettevõtted.¹²⁷ 1971. aasta ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo 22. juuni istungi protokoll näitab, et suvepäevade lektorite ja teemade peale hakati mõtlema juba sügisel. Nimelt oli propaganda ja kultuurmassilise töö osakonna III kvartali tööplaani pandud ülesanne kindlustada tulevaste suvepäevade läbiviimine kõrgel ideelis-poliitilisel tasemel ning selleks kindlustada suvepäevade laagrisse kvalifitseeritud kaader järgmiste teemade lõikes: kirik tänapäeval; noored ja seadus; kultuursest käitumisest; Suur Isamaasõda – nõukogude rahva ühtsuse ja kangelaslikkuse eksam.¹²⁸

Suvepäevade laager kestis tavaliselt 3-4 päeva ning sisaldasid nii „huvitavat, kohustuslikku

¹²⁴ Värvi, E. Noorte suvepäevad Eesti NSV-s. Lk 45-48

¹²⁵ Rimmel, A.. Religioonivastase võitluse korraldusest Nõukogude Eestis. Ajalooline Ajakiri. 2008, nr 3. Lk 245 – 280

¹²⁶ Samas

¹²⁷ Raudvere, R., Ernits, P. Päevad, mil algas täiskasvanuelu. Lk 22-23

¹²⁸ ERAF.3304.24.3 ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 – 13. juuli 1971). ELKNÜ Rapla RK 1971.a. III kvartali tööplan (22. juuni 1971, pr .nr 44)

kui kasulikku“.¹²⁹ Igal linnal ja rajoonil kujunesid välja oma laagrikohad ja rituaalid – tõrvikurongkäigud, miitingud mälestusmärkide juures, tööpäev majandis jpm. 1967.aastast alates toimusid noorte suvepäevad ELKNÜ Keskkomitee poolt kinnitatud deviisi all, millest lähtudes koostati suvepäevade programm ning neile eelnenud rahvaülikooli Noorte ABC üritused.¹³⁰ Deviisiks võis olla näiteks: „Oleme Sinuga, revolutsioon!“ (1967) „Ustavad Lenini õpetusele“ (1970)¹³¹ või „Meie jõud on rahvaste sõpruses“ (1972)¹³². Suvepäevadel kohtusid noored vabas õhkkonnas tuntud ühiskonnategelastega, partei- ja komsomoliveteranidega, näitlejate, sportlaste, kirjanike, teadlaste ja paljude teiste huvitavate inimestega. Toimusid erinevad spordivõistlused, taidlusülevaatused. Praktilisi teadmisi ja nõuandeid jagati meditsiini, eetika, esteetika jmt. vallas.¹³³ Õhtul tantsiti populaarsete ansamblite ning hiljem ka diskomuusika saatel.

3.1.2 Noorte suvepäevad Rapla rajoonis 1970. aastatel

Rapla rajoonis sai noorte suvepäevade traditsioon alguse 1958. aastal ning peamiseks laagripaigaks kujunes Kilgi. 1970. aastal teavitab rajooniajaleht Ühistöö sellest, et 170 noormeest ja neidu on Kilgil püstitanud telklinnaku ning veedavad seal neli huvitavat laagripäeva.¹³⁴ Vaadeldaval kümnendil jäi Rapla rajooni suvepäevaliste arv suhteliselt stabiilseks nagu nähtub järgnevast: 1974. aastal osales suvepäevadel 155 noort, kuid ära märgiti kolhoosi ja töölisnoorte vähest osavõttu,¹³⁵ 1977. aastal oli osalejaid 160¹³⁶ ning 1978. aastal 180 noort¹³⁷. Ilmselt sõltus osalejate arv ka kohalike algorganisatsioonide aktiivi eeltööst kuna suvepäevade organiseeriv komitee ootas majandite, ettevõtete ja koolide komsomolialgorganisatsioonidelt suvepäevade aktiivset propagandat viidates siin sobivate vahenditena seinalehtedele, komsomolikoosolekutele ja juba suvepäevadel osalenud noorte sõnavõttudele.¹³⁸ Suvepäevad olid eelkõige suunatud keskkoolilõpetajatele, kuid osalema olid oodatud ka tehnikumide ja kutsekoolide lõpetajad ning majandite ja ettevõtete töölisnoored, keda Rapla rajooni komsomolijuhtide hinnangul osales liiga vähe.¹³⁹ Autori hinnangul oli töölisnoortele suvepäevadel osalemine ka problemaatilisem, kuna selleks tuli neil leida

¹²⁹ Värvi, E. Noorte suvepäevad Eesti NSV-s. Lk 45-48

¹³⁰ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 312

¹³¹ Värvi, E. Noorte suvepäevad Eesti NSV-s. Lk 45-48

¹³² Komsomol juubeli eel. Ühistöö. 30. september 1972. Lk 2 ja 4

¹³³ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 183

¹³⁴ Nikker, J. Algasid noorte suvepäevad.. Ühistöö. 4. juuli 1970. Lk 1

¹³⁵ Tehti kokkuvõtteid suvepäevadest. Ühistöö. 18. juuli 1974. Lk 1

¹³⁶ Kaasik, A. Noorte suvepäevad. Entusiasmiga. Ühistöö. 9. juuli 1977. Lk 1

¹³⁷ Miidla, U. Suvepäevad on lõppenud. Ühistöö, 6. juuli 1978. Lk 1

¹³⁸ Paju, J. Suvepäevalised kogunevad taas Kilgile. Ühistöö. 25. mai 1971. Lk 3

¹³⁹ Tehti kokkuvõtteid suvepäevadest. Ühistöö. 18. juuli 1974. Lk 1

eraldi ajaressurss ning lisaks puudus töölisnoortel koolinoortega võrreldav igapäevane tihe omavaheline kokkupuude, mis võimaldanuks ühtse meeskonnana suvepäevadele minna. Osalt on töölisnoorte suvepäevadelt eemalejäämist ka pragmaatiliseks otsuseks peetud kuna kardeti, et „see elus juba mõnevõrra karastunud seltskond võib kahjustada koolilõpetajate moraalset palet“.¹⁴⁰

1971. aasta Rapla rajooni noorte suvepäevi tutvustati rajoonilehes „Ühistöö“ nii: „Nelja päeva jooksul proovitakse jõudu spordivõistlustel – võrkpall, orienteerumine, teatejooks; rahvuslikud spordimängud – köievedu, kukepoks ja vägikaika vedamine. Suvepäevadele on kutsutud esinema nimekaid ühiskonna- ja kultuuritegelasi, oma ala tunnustatud spetsialiste. Näiteks I. Aasamaa, V. Beekman, T. Alatalu, R. Karemäe jt. Juttu tuleb noorsooprobleemidest, tänapäeva kirikust, seksuaaltervishoiust, moest ja kommetest ning välispoliitikast. Lõpulõkke ümber õpitakse rahvalikke mängu, lauldakse ja tantsitakse. Tavapäraselt on kolmanda päeva õhtul isetegevuskonkurss.“¹⁴¹ 1970. aasta Rapla rajooni noorte suvepäevadel kuulati aga Eesti NSV teenelise õpetaja Karl Praakli vestlust sellest, mida tähendab noorele inimesele täiskasvanuks saamine, kohtuti arstidega, väliskommentaator Rein Leemeti, ELKNÜ KK sekretäri Aare Purga, Olga Lauristini ja Anatoli Mitiga. Lisaks oli kavas rohkesti spordivõistlusi.¹⁴² 1973. aasta suvepäevadel kohtuti nimeka sportlase Rein Aunaga, kes rääkis oma sportlaseteest ja olümpiamängudest.¹⁴³ 1977. aastal vestles laagrilistega religiooniteemadel EKP KK lektor V. Ehatamm, noorte seksuaalprobleeme käsitles doktor Noormann „Noorusest“, justiitsministri abi Mihkel Oviir rääkis aga abielust ja perekonna õiguskasvatusest, noorsoomuusika temal esines Olavi Pihlamägi ning maailma poliitilisest elust rääkis Toomas Alatalu.¹⁴⁴ Moskva olümpiamängude lähenedes peeti 1978. aasta suvepäevade raames kehakultuuri- ja olümpiapäeva, kus muuhulgas valgustas olümpiamängude orgkomitee liige suvepäevalisi olümpiaregati ettevalmistustest. Perekonna ja kodu päeval selgitas elluastujatele perekonnaelu kohta käivaid seadusi justiitsministri abi Mihkel Oviir. Nõukogulikest kombetalitustest rääkis noortele Inna Baturina ning esines ka seksuoloog Arvo Haug.¹⁴⁵ Meelelahutuslike ürituste kõrval oli kindel koht ka ideoloogilise suunitlusega ettevõtmistel. Peale partei ja komsomolirajoonikomitee liikmete pidulikke avasõnu, järgnes tavaliselt

¹⁴⁰ Rimmel, A. Religioonivastase võitluse korraldusest Nõukogude Eestis. Lk 245 – 280

¹⁴¹ Paju, J. Suvepäevalised kogunevad taas Kilgile. Ühistöö. 25. mai 1971. Lk 3

¹⁴² Nikker, J. Algasid noorte suvepäevad. Ühistöö. 4. juuli 1970. Lk 1

¹⁴³ Kulikova, A. Noorte suvepäevadel. Ühistöö. 7. juuli 1973. Lk 1

¹⁴⁴ Kaasik, A. Noorte suvepäevad. Entusiasmiga. Ühistöö. 9. juuli 1977. Lk 1

¹⁴⁵ Miidla, U. Kilgil on suvepäevad.. Ühistöö. 1. juuli 1978. Lk 1

lahtine komsomolikoosolek, teemadeks näiteks „Mina ja mu aeg“ (1971)¹⁴⁶, „Imperialismivastase solidaarsuse, rahu ja sõpruse eest“ (1973)¹⁴⁷ jne.

Lisaks loengutele, meelelahutusele ja spordile tehti suvepäevade raames ka tööd. Lähedalasuvates majandites käidi abiks heina tegemas ning juurvilja rohimas. Suvepäevade traditsiooniline pidulik lõpetamine toimus aga rajoonikeskuses Raplas, mille 1970. aastatele tüüpilisest suvepäevade lõpetamise päevast saame ülevaate järgnevast rajoonilehes ilmunud kirjelduse abil:

„Suvepäevad jätkusid pühapäeval Raplas piduliku rongkäiguga ning miitinguga mälestuskivi juures. Luulekompositsioon, lilled hukkunud kangelastele. Edasi rivis Rapla kultuurimajja suvepäevade lõputunnistuse kätteandmisele. Noori tervitasid partei- ja komsomolikomitee poolt Kaljo Toome, rajooninõukogu täitevkomitee poolt sekretär Karl Õunapuu ning ELKNÜ Keskkomitee nimel sekretär Rein Erme. Suvepäevalisi olid tulnud õnnitlema sugulased ja sõbrad, töökaaslased. Kõik said rohkesti lilli. Järgnes pildistamine ja ball.“¹⁴⁸

Nagu ülaltoodust näha, olid suvepäevad küllaltki tiheda ja mitmekesise programmiga üritus, mille esinejate valik annab tõendust sellest, et rajooni komsomolikomitee eesmärk oli üritus teha noorte jaoks võimalikult atraktiivseks ning pakkuda just täisealiseks saavatele noortele huvipakkuvaid ja ajakohaseid teemasid. Läbi aastate olid nendeks seksuaalprobleemid ja -tervishoid, abielu- ja perekonnaõigus, mood ja muusika jmt. Mitmed külalised ja lektorid kordusid aastast aastasse, mis tähendas nende teemade ja esitusviisi sobivust noortele. Rapla rajooni suvepäevadel olid aastate jooksul esinejateks ka mitmed tänapäeval tuntud ühiskonnategelased ja oma ala spetsialistid nagu Toomas Alatalu, Mihkel Oviir, Arvo Haug, Luule Viilmaa, Rein Karemäe, Toomas Uba, Tõnu Ots alias dr. Noormann jpt.¹⁴⁹ Viimane oli oma kaasakiskuva ja noortepärase esinemislaadi tõttu üks suvepäevade nõutumaid esinejaid ning kuulus nn. lektorite gruppi, kes suvepäevalistele Eesti eri paigus esinemas käisid. „Peamiselt rääkis inimsuhetest ja selle intiimseimast sfäärist, armastusest ja seksist,“ meenutab Ots. „Mu esimene nõue oli, et jutt, mida räägin, on tsensuurivaba ideoloogilises mõttes, ja nii ka oli.“¹⁵⁰ Suvepäevade esinemistest sai alguse ka dr. Noormanni kuulsa kirjavahetus ajakirjas Noorus ning terviseõpetus koolides.¹⁵¹ Tõnu Ots tõdeb, et suvepäevad toimusid küll komsomoli egiidi all, kuid tema hinnangul püüti ideoloogiast ja kommunistlikust ajupesust viisakat distantssi hoida ning lausrünnakut kiriku vastu ta nendel

¹⁴⁶ Nurm, J. Algasid noorte suvepäevad. Ühistöö. 1. juuli 1971. Lk 1

¹⁴⁷ KRK büroolt. Ühistöö. 19. juuli 1973. Lk 1

¹⁴⁸ Kaasik, A. Noorte suvepäevad. Kohtumiseni tuleval aastal. Ühistöö. 6. juuli 1976. Lk 1

¹⁴⁹ Ajalehe Ühistöö aastatel 1970-1979 ilmunud suvepäevateemaliste artiklite põhjal

¹⁵⁰ Raudvere, R. Suvepäevad sünnitasid doktor Noormanni. Maaleht. 7. juuni 2007. Lk 23

¹⁵¹ Samas

üritustel ta ei kohanud.¹⁵² Ka Atko R Emmeli uurimus väidab, et aja jooksul kulus suvepäevade ideoloogiline külg maha ning „viimaks oli tegemist tavalise küpsuspeoga, mida riigi/partei poolt taheti näha ideoloogilist kasvatust andvana. Osalejate jaoks oli enamasti tegu siiski mõnusa võimalusega veel klassikaaslastega koos olla, ideoloogiline osa jäi peamiselt paberile“.¹⁵³

Loomulikult kandsid noorte suvepäevad ajastu märki, kuid paljud meenutavad seda pigem kui „hästi mõnusat üritust“ ning ideoloogia pealesurumist ei mäletata üldse.¹⁵⁴ Jaanus Raidal meenutab, et suvepäevi ei täitnud kommunistlik kasvatustöö. Mõnes loengus tema sõnul küll räägiti sellel teemal, kuid seda pigem linnukese pärast, kuna kava nägi seda ette. Ka Raidali sõnul oli tegu puhtalt noorte kokkusaamise ja meelelahutusliku üritusega, kus õhtul toimusid peod ja diskod. Noorte suvepäevad olid tollastele noortele aasta kulminatsiooniks, kus algas täiskasvanuelu ning ei puudunud ka alkohol. Üks toonane staabitöötaja meenutab, et „/.../ toodi kastide kaupa magusat Valtu marjaveini, eks seda tinistasid siis õhtuti telgikatte varjus nii suvepäevalised kui staabitegelased.“¹⁵⁵

Kuigi noorte suvepäevad olid algselt mõeldud ateistliku propaganda vahendina vastandiks kiriklikule leeril, kujunes ürituse programm rohkem meelelahutuslikku laadi, kuna organiseerijate soov oli noortele meeldida ning ürituse õnnestumises kindel olla.¹⁵⁶ Seetõttu ideoloogilise, kommunistliku kasvatustöö ülesannet, selline ürituse vorm ilmselgelt ei täitnud. Samas on teada, et 1960. aastail muutus kirikliku leeri osatähtsus ühiskonnas tõesti pea olematuks ning 1960. aastal raporteeris ELKNÜ Keskkomitee sekretär Hallik, et „üldjoontes on meil lahing leeriga võidetud“.¹⁵⁷ 1965. aastal käis Eestis leeris vaid 3% 18-aastastest noortest.¹⁵⁸ Iseküsimus kas selle tendentsi tulemuseks just suvepäevi on võimalik pidada. Toomas Pauli hinnangul põhjustas leeriskäijate arvu vähenemist ka üleüldine sekulariseerumise ja urbaniseerumise trend, kuid mille kiirendamisele nõukogude võimu ponnistused kahtlemata kaasa aitasid.¹⁵⁹ Ideoloogilise kasvatustöö mõju jäi autori hinnangul suvepäevade raames teise või kolmandajärguliseks võis siis puudus üldse. Prevaleerima jäid üldinimlikud, ühiskonna päevapoliitilised ning meelelahutuslikud teemad. Sellele vaatamata kujutavad noorte täiskasvanuks saamist tähistavad suvepäevad nõukogude ühiskonnale omast,

¹⁵² Raudvere, R. Suvepäevad sünnitasid doktor Noormanni. Maaleht. 7. juuni 2007. Lk 23

¹⁵³ R Emmel, A. Religioonivastase võitluse korraldusest Nõukogude Eestis.

¹⁵⁴ Raudvere, R, Ernits, P. Päevad, mil algas täiskasvanuelu. Lk 22-23

¹⁵⁵ Raudvere, R., Ernits, P. Päevad, mil algas täiskasvanuelu. Lk 22-23

¹⁵⁶ Raid, T. Suvepäevad. Vestlusring. Ühistöö. 24. juuni 1975. Lk 2

¹⁵⁷ R Emmel, A. Religioonivastase võitluse korraldusest Nõukogude Eestis

¹⁵⁸ Värvi, E. Noorte suvepäevad Eesti NSV-s. Lk 45-48

¹⁵⁹ Paul, T. Leeri likvideerimise lugu. Lk 497 – 512

kindlate rituaalidega traditsiooni, mida aga enamik tollaegsetest noortest meenutavad positiivselt emotsionaalse kogemusena, millel ideoloogiaga oli vähe kokkupuudet. Kuna ideoloogiline pool kujunes noorte suvepäevadel formaalseks, ajastule omaselt kohustuslikuks elemendiks, võtsid noored selle ilminguid kui paratamatust, millega tuli leppida, aga millest ei lastud ennast häirida.

Viimased noorte suvepäevad toimusid 1990. aastal traditsiooni algatanud endises Paide rajoonis, millest nüüd oli saanud taas Järvamaa.¹⁶⁰

3.2 Eesti Õpilasmalev

Koolinoorte elus ja ühiskonnas mängis 1970. ja 1980. aastatel olulist rolli Eesti Õpilasmalev (EÕM). Komsomoli valitsusalas olevale töömaleva traditsioonile pandi alus 1960. aastatel kui toonased komsomolijuhid otsisid keskkooliikka jõudnud koolinoortele uusi töövorme. 1966. aasta suvel organiseeris ELKNÜ Keskkomitee, keskkoolide vanemate klasside õpilastele töö- ja puhkelaagri Hiiumaale, kus osales 68 õpilast mitmest erinevast vabariigi keskkoolist.¹⁶¹ See kogemus andis tõuke Eesti Õpilaste Töömaleva loomiseks 1967. aastal ning 1970. aastast tegutseti juba Eesti Õpilasmaleva nime all.¹⁶²

Juba esimesest töösuvest peale hakkasid välja kujunema sellised malevatraditsioonid nagu vormirõivastus, embleemid, malevlaste pidulik telesaamine, suve lõpetamine kokkutulekuga jmt.¹⁶³ Lisaks ühtsele vabariiklikule EÕM-i vormile löid paljud malevarühmad ka ainult neile omase atribuutika nagu rühmavormi, -lipu, -embleemi, -laulu jmt. Aja jooksul muutusid väga populaarseks ja legendaarseks EÕMi lauluvõistlused, spordi- ja taidlusülevaatused, piirkonna- ja parimate rühmade ülevabariigilised kokkutulekud. Maleva tegemised ei piirdunud üksnes suveperioodiga, vaid teatud üritused toimusid ka aastaringselt nagu talilaager, lauluvõistlus, malevaball, näitused, konverentsid, seminarid jmt.

Eesti Õpilasmaleva töö koordineerimiseks moodustati ELKNÜ Keskkomitee juurde maleva keskstaap. Kohalike komsomoliorganisatsioonide juures tegutsesid aga piirkondlikud staabid,

¹⁶⁰ Värv, E. Noorte suvepäevad Eesti NSV-s. Lk 45-48

¹⁶¹ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 295

¹⁶² Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 296

¹⁶³ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 296

kelle korraldada oli vastava piirkonna malevatöö ja juhtimine. Rajooni staabi ülesanne oli ka piirkonna malevapropropaganda organiseerimine ja läbiviimine, piirkondlikke kokkutulekute korraldamine, aruandluse koostamine ning esitamine rajooni komsomolikomiteele, malevlaste tegemiste kajastamine rajoonilehe vahendusel ning jooksvate küsimuste ja probleemide lahendamine ning piirkonna rühmakomandöridele toeks olemine.

Malevarühmi juhtisid eelnevalt põhjaliku koolituse läbinud pedagoogilise haridusega komandörid, kelle organiseerimisvõimest ja isikuomadustest sõltus suuresti rühmatöö edukas toimimine. Tegemist oli küllaltki keerulise ülesandega, sest maleva töösuvi kestis 7-8 nädalat ning malevarühm koosnes sageli ajutiselt kokkusaanud erinevatest isiksustest, kelle kollektiiviks kujundamine ja ühise eesmärgi nimel tööle rakendamine oli rühmajuhtidele tõsiseks väljakutseks.¹⁶⁴ Ka Rapla rajoonis tegutsesid mitmed nimekad ja pikaajalise staažiga malevajuhid, kes pälvisid aja jooksul nii piirkondliku kui ka vabariikliku tunnustuse. Mait Jõgisoo ja Arge Peever said ENSV Ülemnõukogud Presiidiumi aukirjad 1976. aastal ning Rein Laanisto 1982. aastal. Rein Laanistod autasustati 1986. aastal ka ENSV Ministrite Nõukogu ja Ametiühingute Nõukogu aukirjaga. Rein Laanisto ja Mait Jõgisoo olid mõlemad malevatöö ja - juhtimisega seotud üle kümne aasta.¹⁶⁵

Aja jooksul EÕM populaarsus aina kasvas ning peagi saavutati juba massiorganisatsiooni mõõtmed, kus soovijaid oli rohkem kui pakutavaid malevakohti. Kui 1967. aastal asus tööle 278 töomalevlast¹⁶⁶, siis 1979. aastal oli malevlasi juba 5339¹⁶⁷ ning 1987. aastal 9751¹⁶⁸. Malevarühmade ja - liikmete arvulise kasvu näitena rajooni tasandil toon siinkohal võrdlusena kümnendi alguse ja teise poole andmed, mille järgi 1970. aastal töötas Rapla rajoonis kolm malevarühma (Mahtra, Purila ja Sooniste) 77 malevlasega¹⁶⁹ ning 1977. aasta suvel aga 22 rühma 478 malevlasega.¹⁷⁰

Esimesed Eesti Õpilasmaleva rühmad alustasid Rapla rajoonis tööd 1969. aastal ning alates,

¹⁶⁴ Eesti Õpilasmalev – noorte töö- ja suhtlemiskeskond. Eesti Õpilasmaleva Keskstaap. Teaduse ka meetodika komisjon. Ametialaseks kasutamiseks. Tallinn, 1980

¹⁶⁵ Malevamõtte arengu ajaleksikon. Koostanud Kalle Kesküla. Tallinn, 1991. Lk 22 ja 49

¹⁶⁶ Malevamõtte arengu ajaleksikon. Lk 5

¹⁶⁷ Malevamõtte arengu ajaleksikon. Lk 26

¹⁶⁸ Samas. Lk 50

¹⁶⁹ Samas. Lk 11

¹⁷⁰ Eesti õpilasmaleva Rapla piirkonna RAPORT Rapla rajooni töötajatele ja õppivale noorsoole. Vastu võetud piirkonna kokkutulekul 28. juulil 1977. Ühistöö. 30. juuli 1977. Lk 1

1973.aastast on Rapla omaette piirkond.¹⁷¹

Maleva loomise tingis ühelt poolt vajadus leida koolinoortele suviseks koolivaheajaks organiseeritud tegevus, kuid teiselt poolt oli oluline faktor tööjõupuuduse kasv maapiirkondades¹⁷². Õpilasmaleva põhimääruse järgi oli EÕM-i tegevuse üheks eesmärgiks koolinoorte kaasatõmbamine rahvamajanduse ees seisvate ülesannete lahendamisele.¹⁷³ Vabariigi majandid olid noorte suvisest tööjõust väga huvitatud ning tööjõutellimused esitati maleva keskstaabile juba varakult. Kui 1970. aastal esitas tööjõu tellimuse 56 majandit, siis 1971. aastal oli soovijaid juba 103 ning 1980. aasta suvel töötati 260 ettevõtte heaks.¹⁷⁴ 1970. aastal avaldab rajoonilehe vahendusel malevlaste abiväe üle tõsist rahulolu Mahtra sovhoos, tõdedes, et oma töölistega poleks nad aiandis kuidagi ise toime tulnud.¹⁷⁵

Lisaks töökasvatusele pidi õpilasmalev täitma ka noorte ideoloogilise kasvatuse rolli ning malevasuved toimusid kindla deviisi all, pühendatuna olulistele sündmustele ühiskonnas, nagu näiteks „X töösuvi – rahuvõitluse töösuvi“ (1976)¹⁷⁶, Suure Oktoobri 60. aastapäevale pühendatud töösuvi¹⁷⁷ (1977) jne.

Kõikides malevarühmades tuli moodustada ka ajutised komsomolialorganisatsioonid, valida komsorg, läbi viia komsomolikoosolekuid, kuulata loenguid, sisustada poliitnurgad ning koostada temaatilisi stende nagu näiteks Kehtna rühma poolt 1974. aastal koostatud VTK ja Punase Risti stendid.¹⁷⁸ Ajastule iseloomulike näidetena võib siinkohal tuua veel Rapla piirkonna Teenuse ja Kehtna rühma noorte tegevused. Üks Teenuse rühma malevlane kirjeldab 1976. aastal rajoonilehe veergudel, kuidas nad ühel suvisel kolmapäeva õhtul pidid tööle minema peale üheksat õhtul, kuna taevasse ilmusid vihmapilved ning kuiv hein oli vaja enne vihma varju alla viia. Samal õhtul jõudsid noored veel kuulata lektor K. Maiste loengut rahvusvahelisest olukorrast, NLKP XXV kongressi materjalidest ja Rapla rajooni elust ning esitada ka külalisele hulgaliselt küsimusi.¹⁷⁹ Kehtna rühmas arutati aga 1978. aastal NLKP juulipleenumi otsust NSV Liidu põllumajanduse edasiarendamisest ning L.I.Brežnevi

¹⁷¹ ERAF. 3304.32.6 ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee pleenumi protokollid V, VI. (31.08.1978 kuni 03.11.1978). ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee piduliku VI pleenumi protokoll. 3. novembril 1978. „ELKNÜ Rapla Rajooniorganisatsioon ÜLKNÜ väesalgana“. Ettekandega esines ELKNÜ Rapla RK I sekretär A. Peever

¹⁷² Malevamõtte arengu ajaleksikon. Lk 3 - 4

¹⁷³ Raagmets, V. Eesti Õpilasmalev. Tallinn: Eesti Raamat, 1973. Lk 9

¹⁷⁴ Raagmets, V. Eesti Õpilasmalev. Lk 12 ja 28

¹⁷⁵ Nikker, J. Juurus töötavad õpilasmalevlased. Ühistöö. 7. juuli 1970. Lk 1

¹⁷⁶ Laugen, M. „X töösuvi – rahuvõitluse töösuvi“. EÕM. Ühistöö. 5. august 1976. Lk 2

¹⁷⁷ Laanisto, R. Konuvere rühm asus juhtima. EÕM. Ühistöö. 12. juuli 1977. Lk 3

¹⁷⁸ Kehtna malevlased. EÕM-74. Meie oleme rahul. Ühistöö. 18. juuli 1974. Lk 2

¹⁷⁹ Kasesalu, H. Hein sai varju alla. Ühistöö. 10. juuli 1976. Lk 1

raamatuid „Väike maa“ ja „Taassünd“. Toimus ka komsomolikoosolek ÜLKNÜ 60. aastapäeva tähistamiseks ja vestlus kutsevalikust.¹⁸⁰ Ajastu vaimust annab hea ettekujutuse ka Kehtna malevlaste 1977. aasta rühmakooosolekul tehtud üleskutse: „Meie punase nelgi suve Kehtna rühma malevlased, kutsume kõiki oma malevakaaslasi üles korraldama 23. juulil laupäevak, et oma tööga anda panus Rapla rajooni töösaavutustesse ja tähistada vääriliselt Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva!“¹⁸¹ Samal töösuvel peeti oluliseks veel uue konstitutsiooni projekti tundmaõppimist ning vastavasisuliste stendide sisustamist kõikides malevarühmades.

Alates esimesest tööpäevast käis õpilasmaleva Rapla piirkonna rühmade vahel ka sotsialistlik võistlus, kus arvestati töötulemusi, elupaiga kujundust, korraldatud üritusi, esinemisi piirkonna spordipäeval ja kokkutulekul.¹⁸² Läbi aastate käis siin tihe rebimine Rapla rajooni nimekamate malevarühmade – Konuvere ja Kehtna vahel.

Piirkonna- ja rühmakomandörid pidid malevlaste komplekssest kasvatustööst regulaarselt aru andma rajooni komsomolikomitee büroo istungitel. 1976. aasta juulikuine Rapla Rajooni Komsomolikomitee büroo tunnistas rühmakomandöride töö malevlaste kompleksel kasvatamisel heaks, kuid kohustus kõigi rühmade komandöre ja ajutisi komsomolialorganisatsioonide rühmades veel paremini tutvustama NLKP XXV kongressi materjale ning tõstma näitagitatsiooni ideelis-poliitilist taset.¹⁸³

Reaalses malevaelus olid esikohal siiski muud faktorid ning eelpooltoodud ideelis-poliitiline tegevus kujunes siinkirjutaja hinnangul ainult formaalseks farsiks.

Malevarühmade komplekteerimisel ja malevapropropaganda tegemisel paluti rühmakomandöridel noortele rõhutada just töövajadust, kuna seitse tundi põllul küürutamist ei pruugi igapäevase konti mööda olla. EÕM-i teaduse ja metoodika komisjoni poolt koostatud juhendmaterjal rühmakomandöridele märgitakse, et kui malevakandidaatide hulgas võtab maad puhkamise ja lõbutsemise motiiv, pole sellest head loota ning õigem oleks see rühm ümber komplekteerida.¹⁸⁴ Sageli jäigi malevatöö noortele liiga ühehülgsel, nagu tõdesid ka EÕM-i Rapla piirkonna rühmajuhid rajooni komsomolikomitee büroo istungil 1976. aastal.

¹⁸⁰ Aalbok, L. Mõnda malevast ja meist. Ühistöö. 3. august 1978. Lk 3

¹⁸¹ Kütt, K. Koosolek õpilasmaleva rühmas. Ühistöö. 30. juuni 1977. Lk 1

¹⁸² Laanisto, R. Konuvere rühm asus juhtima. EÕM. Ühistöö. 12. juuli 1977. Lk 3

¹⁸³ Anka, H. Õpilasmalev komsomolikomitee tähelepanu all. Ühistöö. 24. juuli 1976. Lk 3

¹⁸⁴ Eesti Õpilasmalev – noorte töö- ja suhtlemiskeskond. Lk 4

„Kui igas majandis leitaks võimalus osal tööperioodilgi asendada rohimine heinateoga või mõne muu hooajatööga, tuleks see tööviljakusele ja kvaliteedile kindlasti kasuks“, tõdeti rajoonilehes.¹⁸⁵ Sageli oli malevlaste sõnul probleeme ka töö organiseerimisega.

Millega aga seletada maleva nii suurt populaarsust koolinoorte hulgas kui maleva peamine eesmärk oli töö tegemine ning majandite rahvamajandusplaanide täitmisele kaasa aitamine? 1978. aastal noorte teadlaste Marika ja Aksel Kirchi ning Anti Kidroni poolt läbiviidud sotsioloogiline uurimus selgitas välja, et malevasse tulid noored peamiselt uusi inimsuhteid ja eneseteostuse võimalusi otsima.¹⁸⁶ Uurimuse tulemusena selgus, et enam kui pooled noortest (57,7%) tulid malevasse just seepärast, et suhelda omaealistega ning leida uusi sõpru-tuttavaid.¹⁸⁷ Lisaks hindas enamik malevlasi EÕM-i kõrgelt kui vaba aja veetmise kohta ning ainult väikest osa malevlasi iseloomustas positiivne hoiak malevasuve kui töösuve suhtes.¹⁸⁸ 1981. aastal tehtud kordusuuringu tulemusel selgus, et otseselt tööga seotud motiivid malevasse tulekul olid veelgi vähem olulisteks muutunud, kuid lõbutsemis- ja meelelahutushuvi aga tõusnud.¹⁸⁹ Need tendentsid viitasid ametnike arvates nihetele õpilaskonna meeleoludes ja väärtusorientatsioonides¹⁹⁰ ning vajasisid seetõttu teadlikku lähenemist ja ümberkorraldusi eelkõige malevarühmade komplekteerimisel. 1980. aastal võetigi suund EÕM-i komplekteerimiseks ainult koolirühmade baasil.¹⁹¹ Malevajuhtkond nägi selles aga koolinoorte tahtevabaduse, eneseteostuse, isikupära, iseseisvuse ja tegutsemislusti asendamist pimedas kuulekuse, ühetaolise reglementeerituse ja halli keskpärasusega ning maleva muutmist totalitaarse süsteemi tööriistaks.¹⁹² Oma mälestustes märkis kauaaegne maleva funktsionäär Kalle Kesküla, et just maleva vabatahtlikus komplekteerimises seisnes õpilasmaleva populaarsuse nurgakivi.¹⁹³ Vaatamata juhtivate organite otsusele võtsid keskstaabi liikmed vastu julge otsuse säilitada malev traditsioonilisel kujul, kuid jätta mulje koolirühmast.¹⁹⁴ Mõne aasta pärast aga EKP erikomisjon avastas, et

¹⁸⁵ Anka, H. Õpilasmalev komsomolikomitee tähelepanu all. Ühistöö. 24. juuli 1976. Lk 3

¹⁸⁶ Kesküla, K. Inimene ja võim. Kokkupuuted võimuesindajate ja ametiasutustega. Õpilasmaleva juhtimisest. Eesti Rahva Muuseum. Küsimustelet nr 221. Nasva, 2006. Lk. 6

¹⁸⁷ Eesti Õpilasmalev – noorte töö- ja suhtlemiskeskond. Lk 11

¹⁸⁸ Eesti Õpilasmalev – noorte töö- ja suhtlemiskeskond. Lk 14

¹⁸⁹ Kirch, M., Kirch, A. Eesti Õpilasmalev sotsioloogiapeeglis. (1981. a. sotsioloogilise uuringu tulemused).

Eesti Õpilasmaleva Keskstaap. Teaduse ja meetodika komisjon. (Ametialaseks kasutamiseks). Tallinn, 1985. Lk 3

¹⁹⁰ Kirch, M., Kirch, A. Eesti Õpilasmalev sotsioloogiapeeglis. Lk 3

¹⁹¹ Malevamõtte arengu ajaleksikon. Lk 30

¹⁹² Malevamõtte arengu ajaleksikon. Lk 31

¹⁹³ Kesküla, K. Inimene ja võim. Lk 6

¹⁹⁴ Kesküla, K. Inimene ja võim. Lk 6.; Malevamõtte arengu ajaleksikon. Lk 31

partei otsuseid ei täidetud ning „kuulutas lindpriiks nii „valed“ rühmad, neid rühmi uurinud teadlased kui selliseid rühmi soosinud EÕM-i komandöri.“¹⁹⁵ Surve koolirühmade loomiseks jäi püsima.¹⁹⁶ Malevlaste arv vaatamata reformidele ja ideoloogilise survele kasvas kuni aastani 1987, mil vajadus lisatööjõu järele tootmises vähenes.¹⁹⁷ 1988-1989. aastal muutus Eesti Õpilasmalev ühiskonnas toimunud muudatuste tõukel iseseisvaks EÕM-i Ettevõtteks¹⁹⁸, mis senisel kujul ja mahus oma tegevust enam jätkata ei saanud.

Malevast kujunes aja jooksul tõsiseltvõetav massiorganisatsioon, mille töös osalesid igal aastal tuhanded aktiivsed ja avatud maailmavaatega koolinoored. Rühma- ja malevajuhtideks olid enamasti ärksa meele ja suure tegutsemistahtega tudengid, õpetajad ja teised ettevõtlikud vastava ettevalmistuse saanud inimesed, kes tundsid tööst noortega rõõmu ja sageli ka missioonitunnet. Malevas tunnetati vabadust, iseseisvust ning sageli loodi ka elukestvaid sõprussuhteid. Ka mitmed tänased tuntud ettevõtjad, teadlased, riigijuhid ja ühiskonnategelased on endised aktiivsed Eesti Õpilasmaleva funktsionäärid.

3.3 Traditsioonilised peotantsuturniirid

Peotantsuturniiride traditsioon sai Rapla rajoonis alguse 1968. aastal ning selle peakorraldajaks oli läbi aastate ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee. Esimesed tantsuturniirid toimusid Kehtnas ja Märjamaal ning neljandast turniirist alates rajooni keskus Raplas. Algusest peale juhtisid turniire tuntud tantsupedagoogid Ants ja Malle Tael. Nõukogude ühiskonnale iseloomulikult olid ka tantsuturniirid pühendatud teatud sündmustele või tähtpäevadele. Näiteks 1972. aastal toimunud III traditsiooniline Rapla tantsuturniir oli pühendatud NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevale¹⁹⁹, IV Rapla tantsuturniir 1973. aastal X ülemaailmsele noorsoo- ja üliõpilasfestivalile²⁰⁰ jne. Üritusele lisas populaarsust asjaolu, et turniiril osalesid tantsijad ja kohtunikud ka väljastpoolt Eestit sh Lätist, Leedust, Leningradist, Moskvast, Kiievist ja mujaltki. Publikule pakuti säravat ja glamuurset vaatamängu. Lisaks võistlusprogrammile pakkusid vaheldust meeleolukad demonstratsiooniesinemised.

¹⁹⁵ Malevamõtte arengu ajaleksikon. Lk 62

¹⁹⁶ Samas. Lk 38

¹⁹⁷ Samas. Lk 50

¹⁹⁸ Malevamõtte arengu ajaleksikon. Lk 53

¹⁹⁹ Toome, K. Peotantsuturniir Märjamaal. Ühistöö. 8. aprill 1972

²⁰⁰ Toome, K. Tantsuturniir. Ühistöö. 26. mai 1973. Lk. 2

Esimesed seitse tantsuturniiri toimusid elava orkestrimuusika saatel, kuid alates VIII turniirist 1979. aastal, hakati kasutama plaadimuusikat.²⁰¹ Samal aastal hakati osavõtjaid majutama ka kodudesse, mis pakkus alevi elanikele erilise võimaluse suhelda võistlejatega vahetult ning ühtlasi panustada ürituse õnnestumisse. Tänutäheks said majutajad üritusele tasuta pääsmed.

Kui võistlejate ja kohtunike seas oli algusest peale tegemist populaarse ja üleliiduliseltki tähelepanu võitnud üritusega, seda eelkõige ladusa korralduse ja rikkaliku auhinnalaua tõttu, mida rajooni ettevõtted ja majandid aitasid muretseda, siis publiku soosing ei olnud algselt kerge tulema. 1973. aastal, peale IV tantsuturniiri, kirjutas Rapla rajooni komsomolikomitee esimene sekretär Kaljo Toome rajoonilehe veergudel järgmist: “ ... kahju on, et nii toredat üritust oli kummalgi päeval jälgimas vaid sadakond inimest, kuigi ruumi oleks jätkunud kolm korda arvukamale publikule”.²⁰² Kui veel kuuenda turniiri järel, 1976. aastal, seati ürituse edasine korraldamine pealtvaatajate vähese huvi tõttu kahtluse alla, siis juba mõned aastad hiljem oli olukord suuresti muutunud ning 1979. aastal kirjeldas kordaläinud üritust organiseerimiskomitee liige, K. Toome, järgmiselt: „Meeldiv on tõdeda, et meie tantsuvõistluse populaarsus nii tantsijate kui ka kodurajooni publiku seas aasta-aastalt kasvab. /.../ seekord oli kummalgi päeval osasaamise rõõmu ligikaudu tuhandele inimesele ja niisama paljudele tuli kahjuks ruumipuuduse tõttu ära öelda”.²⁰³ Ürituse populaarsuse kasvust annavad tõendust pealtvaatajate arvu järgmised kasvunumbrid. Kui 1973. aastal käis kahel päeval kokku tantsuvõistlusi vaatamas ca 200 inimest²⁰⁴ ja 1976. aastal 340 inimest²⁰⁵, siis 1979 aastal oli pealtvaatajaid kokku juba 1650.²⁰⁶

Ürituse populaarsuse kasvule aitas kindlasti kaasa asjaolu, et Rapla Rajoonikomitee esimene sekretär Kaljo Toome võttis peotantsu populariseerimise rajoonis endale südameasjaks ning omandas 1974. aastal Ants Taela käe all tantsuõpetaja kutse. See võimaldas paljudes rajooni koolides, majandites ja ettevõtetes läbi viia tantsukursusi, mis osutusid väga menukaks. Samuti alustasid Kaljo ja Monika Toome, vastvalminud Rapla KEK-i kontorihoone suures võimlas, peotantsude õpetamist igas vanuses lastele. Pühapäeviti toimunud tantsutundidest võtsid osa sajad alevi- ja rajoonilapsed ning need kursused muutusid laste ja vanemate seas äärmiselt populaarseks. Sellises mahus tantsuõpetus oli rajooni tasandil täiesti uudne ettevõtmine.

²⁰¹ Mägi, T. Tantsuelamusi. Ühistöö. 6. veebruar 1979. Lk 4

²⁰² Toome, K. Tantsuturniir. Ühistöö. 26. mai 1973. Lk 2

²⁰³ Toome, K. Nauditi tantsukunsti. Ühistöö. 4. detsember 1979. Lk 3

²⁰⁴ Toome, K. Tantsuturniir. Ühistöö. 26. mai 1973. Lk 2

²⁰⁵ Toome, K. I üleliiduline taidlusfestival. Oli, mida vaadata. Ühistöö. 5. juuni 1976. Lk 3

²⁰⁶ Toome, K. Nauditi tantsukunsti. Ühistöö. 4. detsember 1979. Lk 3

Tantsuturniiride kasvavat populaarsust võibki ehk seostada ala enda populaarsuse kasvuga rajoonielanike hulgas ning 1977. aastal valminud uue ja moodsa Rapla KEK-i spordisaali valmimisega, mis mahutas kordades rohkem pealtvaatajaid, kui varasemad toimumiskohad seda võimaldasid. Alates kuuendast turniirist (1976. aastal) kaasati võistlejateks ka koolinoored²⁰⁷ ning hiljem, kui turniiridel osalesid enda rajooni noored tantsijad, oli põhjust juba neile kaasa elada. Olulise panuse ürituste õnnestumisse andsid aga kindlasti turniirijuhid Ants ja Malle Tael. Ants Taela humoorikad repliigid ja ajastule omane varjatud, kuid heatahtlik iroonia ühiskonna, inimloomuse ja tantsupõrandal toimuva suhtes, löid saalis positiivselt emotsionaalse õhkkonna.

Iga-aastane tantsuturniir kujunes aja jooksul Rapla rajooni elanike seas väga menukaks, oodatud ja suurejooneliseks sündmuseks, mis pakkus inimestele rohkelt glamuuri, kaunist muusikat, silmailu ja palju positiivseid emotsioone. Ideoloogiliselt oli komsomoli rajoonikomitee poolt korraldatud üritust võimalik ilmselt seostada nii inimeste esteetilise kasvatusega kui ka rahvastevahelise sõpruse tugevdamisega. Kõlama jäi aga valitsevast režiimist sõltumatu inimlik rõõmutunne ning ühiselt kogetud positiivne energia.

²⁰⁷ Toome, K. I üleliiduline taidlusfestival. Oli, mida vaadata. Ühistöö. 5. juuni 1976. Lk 3

Kokkuvõte

Käesolev bakalaureusetöö võttis lähema vaatluse alla Kommunistliku Noorsooühingu rolli nõukogude ühiskonnas. Kuna tegemist oli massiorganisatsiooniga, kuhu kuulusid noored vanuses 14 – 28 eluaastat üle NSV Liidu, siis mõjutas selle organisatsiooni tegevus ka sadade tuhandete Eesti NSV noorte elu.

Kommunistliku Noorsooühingu näol oli tegemist eelkõige ühiskondlik-poliitilise organisatsiooniga, milles Kommunistlik Partei nägi oma abilist ja reservi. ÜLKNÜ peaülesanne oli kasvatada uue – kommunistliku – ühiskonna teadlikke ehitajaid, kes on ustavad kommunismiideaalidele ja sotsialistlikule kodumaale. Selleks töötati välja noorte kommunistliku kasvatusüsteem, mis hõlmas mitmeid erinevaid funktsioone nagu noorte ideelis-poliitiline kasvatamine, sõjalis-sportlike tegevuste arendamine, noorte töö- ja esteetiline kasvatus jmt. Oma eesmärgi viis Kommunistlik Noorsooühing ellu komsomolialorganisatsioonide vahendusel, mis koondas ühe kollektiivi – kooli, ettevõtte, asutuse, majandi jmt. – komsomoliealised noored, kes said seeläbi osaleda ühiskondlikus elus ning läbi enda poolt valitud delegaatide ka riigi juhtimises.

Kommunistliku Noorsooühingu näol oli tegemist formaalselt vabatahtliku organisatsiooniga, kuid tegelikkuses avaldati sellega liitumiseks teatud survet, kuna paljud õppe- ja ametikohad eeldasid kuulumist ÜLKNÜ-sse või Kommunistlikkusse Parteisse. Eriti valdavaks sai organisatsiooniga liitumine koolinoorte seas, kellele see oli pioneerorganisatsiooni loogiliseks jätkuks. Komsomoli liikmete arv oli ka üks algorganisatsiooni töö efektiivsuse hindamise olulisemaid näitajaid, mistõttu surve kasvunumbritele oli pidev.

Ühe piirkonna komsomoliorganisatsioonide tööd koordineeris kohalik rajoonikomitee. Käesolevas töös analüüsis autor lähemalt ELKNÜ Rapla Rajooni komsomolikomitee tegevust, kes suunas ja juhtis üheaegselt peaaegu saja allorganisatsiooni tööd ning ligi kolmetuhande noore elu. Rapla rajooni komsomolikomitee pidi oma töös arvestama ka algorganisatsioonide spetsiifikaga, kuna rajoonis oli palju põllumajandusettevõtteid ning töölisnoori, kelle tegevuse suunamine võrreldes koolinoortega, oli keerulisem ning kaasamine komsomolitöösse vaevalisem, kuna perekonnainimeste huvi komsomolitöö vastu oli vähene.

Komsomolialorganisatsiooni tööd juhtis valitud komsomoliaktiiv ning – sekretär, kelle tegevusest sõltus suuresti komsomoli tegelik autoriteet. Komsomolitöö aluseks olid komsomolikoosolek, iga kommunistliku noore isiklik komsomoliülesanne ning ühiskondlik töö. Uurimistöö tulemusel selgus, et kõik eelpoolnimetatud komsomolitöö aluselemendid

põhjustasid algorganisatsioonide töös raskusi. Kuna Kommunistliku Noorsooühingu tegevus oli kõrgemalseisvate organite poolt äärmiselt reglementeeritud ning kohustuslikke ettekirjutusi, mida algorganisatsioonid pidid täitma, väga palju, seisis komsomoliaktiiv sageli silmitsi noorte passiivsuse ja ükskõiksusega käsitletavate temade ja ülesannete suhtes. Ühiskonnas läbi viidud sotsioloogilised uuringud näitasid, et 1970.-1980. aastatel jõudis noorte ühiskondlik passiivsus kulminatsiooni ning maad võttis tarbijamentaliteet ning meelelahutuslik kultuur. Noored ei huvitunud ideelis-poliitilistest teemadest, mis olid aga ÜLKNÜ ja nõukogude ühiskonna aluseks. Üha enam hakkasid ideelise vormi varjus toimuma kultuurilis-meelelahutusliku sisuga üritused, mis tekitasid noortes huvi ning osalemise soovi. Formaalselt ideelised, kuid sisult meelelahutuslikuks kujunesid mitmed nõukogude ühiskonnale omased noorteüritused nagu Eesti Õpilasmaleva tegevus, Noorte suvepäevad, sõprusfestivalid jmt. Autori hinnangul mõjutasidki komsomoli autoriteeti noorte hulgas kõige enam võimalused, mida see pakkus. Kuna enamiku noorteüritusi korraldas Kommunistlik Noorsooühing, siis nendel osalemise eelduseks oli sageli organisatsiooni liikmelisus (nt. ELKNÜ korvpalliturniiril saavad osaleda ainult kommunistlikud noored), mis nii mõnelgi juhul sai pragmaatiliseks põhjuseks ühinguga liitumisel. Organisatsiooni mittekuulumine tähendas teatud eneseteostuse piiranguid.

Lisaks pragmaatilistele kaalutlustele (nt. kõrgkooli sissesaamine jmt.) astuti komsomoliks ka lihtsalt ühiskondlikku tava järgides (kogu klass astub komsomoliks; sest nii on kombeks jne), mõtlemata organisatsiooni ühiskondlik-poliitilisele taustale. Noored inimesed nägid Kommunistlikus Noorsooühingus enamasti võimalust mitmekülgsemalt oma vaba aega sisustada, põnevatel üritustel osaleda ning eakaaslastega koos aega veeta, mistõttu komsomoliks olemine ei tekitanud neis üldjuhul eetilisi ega muid küsimusi. Seetõttu ei saanud komsomoli liikmelisust enamasti ka ideoloogilise pühendumusega võrdsustada. Ideoloogilistel põhjustel astuti Kommunistliku Noorsooühingu liikmeks pigem harvadel juhtudel. Küll aga võisid ideoloogilised põhimõtted olla põhjuseks selle organisatsiooniga mitteliitumiseks. Üldjuhul said ka mittekommunistlikud noored Kommunistliku Noorsooühingu „hüvedest“ osa kuna enamjaolt haarati ka neid kaasa ühisüritustesse ja muudesse ettevõtmistesse ning esines juhtumeid, kus mittekommunistlikud noored isegi aktiivsemat osavõttu üles näitasid, mis autori hinnangul tulenes just sundusliku elemendi puudumisest.

Kokkuvõttena võib öelda, et Kommunistliku Noorsooühingu eesmärk riigi nägemuses oli noorte, komsomoliealiste inimeste, maailmavaate kujundamine ning mitmekülgne arendamine, kus suurt rõhku pandi ideelis-poliitiliste teadmiste omandamisele.

Organisatsiooni ideoloogiline tähendus minetas aga aja jooksul oma algse sisu, ning järele jäi üksnes vorm, mille raames aina enam pöörati tähelepanu noorte kultuurilis-meelelahutuslike ürituste korraldamisele ning sisukale vaba aja veetmisele, mis said paljudele noortele ka peamiseks argumendiks komsomoliks astumisel. Teiseks oluliseks põhjuseks Kommunistliku Noorsooühingu liikmeks astumisel oli soovitud hariduse omandamine või töökoha saamine, kuna paljud õppe- ja ametikohad eeldasid kuulumist ÜLKNÜ-sse või Kommunistlikkuse Parteisse. Suhtumine komsomoli ja põhjused selle organisatsiooniga liitumiseks on eri aegadel olnud erinevad. 1970. aastatel sai ühiskonnas valdavaks nõukogude süsteemiga kohanemine ning komsomoliks olemisse suhtuti kui tavalisse nähtusse, mis ei tekitanud inimestes üldjuhul võõristust ning mida ei seostatud ideelise pühendumisega, küll aga võidi selles näha võimalust teha karjääri, saavutada ühiskonnas teatud positsioon ning nautida sellega kaasnevat hüvesid.

Kohalikul – rajooni tasandil – oli rajooni komsomoliorganisatsiooni ülesanne suunata ja juhtida rajooni noorte elu lähtuvalt konkreetse rajooni spetsiifikast. ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee püüdis ette antud reeglite raames olla oma rajooni noortele võimalikult lähedal ning nende huvidega ka arvestada, korraldades mitmeid põnevaid üritusi nii kooli- kui ka töölisnoortele. Kohalikul tasandil oli rajooni komsomolikomitee kõikide ülerrajooniliste noorteürituste toetaja ja korraldaja, kus ideoloogilistest loosungitest enam püüti noortele edastada üldnimlikke teadmisi ning väärtusi. Autori hinnangul jäid ÜLKNÜ ideoloogilised eesmärgid aga noorte kompleksel kasvatamisel saavutamata, kuigi ajastule omaste rituaalide formaalne täitmine (nagu regulaarsed komsomolikoosolekud, komsomoliülesanded, ühiskondlikult kasulik töö, leninlik arvestus jne.) olid 1970. aastatel veel ühiskondlikuks normiks, mis sisulist tähtsust aga noorte jaoks ei omanud, vaid millega lepitati kui nõukogude ühiskonnale omase paratamatu kaasnähtusega. Noorsooühingu ideoloogiline poolt jättis noored üldjuhul täiesti ükskõikseks.

Komsomol oli nõukogude ühiskonnale iseloomulik institutsioon, mille tõsiseltvõetavust takistasid eelkõige tema enda jäigad reeglid ning sisutühi, paljusõnaline retoorika. Nii nagu kogu ühiskonnale, oli ka Kommunistlikule Noorsooühingule omane sügav lõhe ideoloogia ja reaalse elu vahel. Nii avaliku kui eraelu raames püüdsid inimesed ideoloogiast pigem distantseeruda ning seda vältida. Saavutamata jäi ka Kommunistliku Partei ja nõukogude ühiskonna kõrgeim eesmärk – uue kommunistliku ühiskonna – ehitamine ning koos Nõukogude Liidu lagunemisega 1991. aastal lõppes ka enam kui 70 aasta vanuse Kommunistliku Noorsooühingu tegevus.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiivimaterjalid

Riigiarhiiv (ERAF)

Fond 1 – Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee

ERAF.1.6.14154, 1971-1977. Toome, Kaljo Evaldi p.

Fond 3303 – EKP Rapla Rajoonikomitee

ERAF. 3303.49.107, 1970. Toome, Kaljo Evaldi p.

ERAF. 3303.70.113, 26.04.1983-27.04.1983. Toome, Kaljo Evaldi p.

Fond 3304 – ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee

ERAF.3304.24.1. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee. Kõrgemalseisvate organite otsused ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee töö kohta. (jaanuar 1971 - detsember 1971)

ERAF.3304.24.3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee büroo istungite protokollid nr. 31-46 (5. jaanuar 1971 – 13. juuli 1971)

ERAF.3304.24.4. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee pleenumite protokollid nr VII-IX (alustatud 4. märts 1971 – 21. september 1971)

ERAF.3303.57.17. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud EKP Rapla Rajoonikomitee, Rapla Rajooni Rahvasaadikute Nõukogu ja ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee piduliku koosoleku protokoll. (03.11.1977)

ERAF. 3304.32.6. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee pleenumi protokollid V, VI. (31.08.1978 kuni 03.11.1978)

Kirjandus

Adamson, Karl; Titma, Mikk. Nooruslikust eneseteostusest süsteemi kriitikani: 1960. aastate Tartu ülikooli komsomoliorganisatsioon – Akadeemia. 2009, nr 1. Lk 2287– 2303

Alatalu, Toomas. Kommuniste oli seitse (tüüpi) ja komsomoli polnudki? [Rets.:] Eesti Vabariik 90: Sündmused ja arengud. Koost. Küllo Arjakas. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2008 – Akadeemia. 2009, nr 1. Lk 152-156

Alatalu, Toomas. Eesti kommunistliku partei lõpu lugu: Koos julgete komnoorte meenutamisega – Akadeemia. 2010, nr 1. Lk 37-81

- Arro, Marge-Reet.** ELKNÜ XIII kongress 1966. aastal ja selle opositsioonilisus. Bakalaureusetöö. Juhendaja T. Tannberg. Tartu, 2011
- Eesti ajalugu, VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Peatoimetaja Sulev Vahtre. Tartu : Ilmamaa, 2005
- Eesti Õpilasmalev – noorte töö- ja suhtlemiskeskond. Eesti Õpilasmaleva Keskstaap. Teaduse ka metoodika komisjon. Ametialaseks kasutamiseks. Tallinn, 1980
- Elav ajalugu: Vikerkaare küsimustele vastavad Toomas Sutt ja Peeter Vihalemm – Vikerkaar. 1988, nr 1. Lk 81-84
- Fürst, Juliane.** Stalin's Last Generation: Soviet Post-War Youth and the Emergence of Mature Socialism. Oxford: Oxford University Press, 2010
- Kalits, Johannes.** Ülikooli komsomoli neli aastakümnet. Tallinn: Eesti raamat, 1982
- Karjahärm, Toomas; Sirk, Väino.** Kohanemine ja vastupanu: Eesti haritlaskond 1940–1987. Tallinn: Argo, 2007
- Kesküla, Kalle.** Inimene ja võim. Kokkupuuted võimuesindajate ja ametiasutustega. Õpilasmaleva juhtimisest. Eesti Rahva Muuseum. Küsimusteht nr 221. Nasva, 2006
- Kirch, Marika; Kirch, Aksel.** Eesti Õpilasmalev sotsioloogiapeeglis. (1981. a. sotsioloogilise uuringu tulemused). Eesti Õpilasmaleva Keskstaap. Teaduse ja metoodika komisjon. (Ametialaseks kasutamiseks). Tallinn, 1985
- Kommunistlik Noorsooühing noorte elus. Koostanud Mikk Titma. Tallinn: Eesti Raamat, 1980
- Malevamõtte arengu ajaleksikon. Koostaja Kalle Kesküla. Tallinn: [Eesti Õpilasmalev], 1991
- Paul, Toomas.** Leeri likvideerimise lugu – Looming. 1996, nr 4. Lk 497 – 512
- Raagmets, Vello.** Eesti Õpilasmalev. Tallinn: Eesti Raamat, 1973
- Rommel, Atko.** Religioonivastase võitluse korraldusest Nõukogude Eestis. Ajalooline Ajakiri. 2008, nr 3(125). Lk 245 – 280
- Rommel, Atko.** Religioonivastane võitlus Eesti NSV-s aastail 1957 – 1990. Tähtsamad institutsioonid ja nende tegevus. Doktoritöö. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011
- Savisaar, Edgar.** Eesti Õpilasmaleva areng. Tallinn: Eesti Raamat, 1980
- Soomets, Asso.** Õpilasmalevlase leksikon. Tallinn: Eesti Raamat, 1979
- Swain, Geoffrey.** Before National Communism: Joining the Latvian Komsomol under Stalin. University of Glasgow. Europe-Asia Studies. Volume 64, Number 7, September 2012. P. 1239 - 1270

Tartu komsomol. Memuaare ELKNÜ ajaloost. Koostanud Evald Tooms. Tallinn: Eesti raamat, 1970

Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu põhikiri. Tallinn: Eesti Raamat, 1987

Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost II. Toim. Indrek Toome. Tallinn: Eesti Raamat, 1986

Ajaleheartiklid

Aalbok, L. Mõnda malevast ja meist. Ühistöö. 3. august 1978

Aas, P. Noorte elu pole ainult noorte mure. Ühistöö. 30. juuni 1979

Aas, P. Passiivsena pole keegi sündinud. Ühistöö. 4. oktoober 1979

Allvee. Ü. Abiturient 1975. Vestlusring. Ühistöö. 24. aprill 1975

Anka, H. Õpilasmalev komsomolikomitee tähelepanu all. Komsomoli rajoonikomitee büroolt. Ühistöö. 24. juuli 1976

Asemets, K. Asjalikult. Komsomoli rajoonikomitee büroolt. Ühistöö. 20. detsember 1975

Jõudna, O. Parteilt saadud ülesanded on meie noortele jõukohased. Ühistöö. 1. juuni 1971

Kaasik, A. Noorte suvepäevad. Entusiasmiga. Ühistöö. 9. juuli 1977

Kaasik, A. Noorte suvepäevad. Kohtumiseni tuleval aastal. Ühistöö. 6. juuli 1976

Kasesalu, H. Hein sai varju alla. Ühistöö. 10. juuli 1976

Kehtna malevlased. EÕM-74. Meie oleme rahul. Ühistöö. 18. juuli 1974

Kes teeb parima? Ühistöö. 11. november 1975

Kommunistliku noorsooühingu aastapäevaks. Kahe konverentsi vahel. Ühistöö. 27. oktoober 1979

Komsomol juubeli eel. Ühistöö. 30. september 1972

Komsomoli rajoonikomitee pleenumilt. Tehti kokkuvõtteid ja seati uusi sihte. Ühistöö. 14. veebruar 1976

Komsomoli rajoonikomitee büroolt. Ühistöö. 19. juuli 1973

Komsomoli rajoonikomitee pleenumil. Kasvatada noorsugu praktilises töös. Ühistöö. 27. juuni 1970

Komsomolirajoonikomitee büroolt. Ühistöö. 19. juuli 1973

Komsomolitöö konkreetsemaks. Ühistöö. 11. aprill 1972

Kulikova, A. Noorte suvepäevadel. Ühistöö. 7. juuli 1973

Kõpp, M. Komsomoli rajoonikomitee V pleenumilt. Kõne all oli noorte töövõistlus. Ühistöö. 31. august 1974

Kõpp, M. Algas uus õppeaasta komsomoli poliitharidussüsteemis. Ühistöö. 10. oktoober 1974

Kõpp, M. Kuidas läheb õppimine. Ühistöö. 26. detsember 1974

Kütt, K. Koosolek õpilasmaleva rühmas. Ühistöö. 30. juuni 1977

Laanisto, R. Konuvere rühm asus juhtima. EÕM . Ühistöö. 12. juuli 1977

Laugen, M. „X töösuvi – rahuvõitluse töösuvi“. EÕM. Ühistöö. 5. august 1976

Laugen, M. Komsomoli rajoonikomitee pleenumilt. Ühistöö. 25. august 1973

Maiste, K. Vanametalli varumise hoogkuu. Ühistöö. 31. jaanuar 1974

Mida on mulle andnud komsomol. Ühistöö. 28. oktoober 1972

Miidla, U. Kilgil on suvepäevad. Ühistöö. 1. juuli 1978

Miidla, U. Suvepäevad on lõppenud. Ühistöö, 6. juuli 1978

Mägi, T. Tantsuelamusi. Ühistöö. 6. veebruar 1979

Neiman, L. Ülevaatus „Tööeesrindlaste vääriliselt“ on lõppenud. Ühistöö. 1. juuli 1975

Neiman, L. Parimad kooli- ja klassiorganisatsioonid. Ühistöö. 30. jaanuar 1973

Nikker, J. Algasid noorte suvepäevad. Ühistöö. 4. juuli 1970

Nikker, J. Juurus töötavad õpilasmalevlased. Ühistöö. 7. juuli 1970

Nurm, J. Algasid noorte suvepäevad. Ühistöö. 1. juuli 1971

Nurme, M. Ühistöö. Vestlusring. 6. detsember 1979. Lk 2

Paju, J. Huvi õppimise vastu sõltub suuresti õpetamisest. Ühistöö. 28. jaanuar 1971

Paju, J. Suvepäevalised kogunevad taas Kilgile. Ühistöö. 25. mai 1971

Paju, J. Süsteem on organisatsiooni töö alus. Ühistöö. 30. september 1971

Raid, T. Kõigepealt kohusetunne. Ühistöö. 11. märts 1971

Raid, T. Suvepäevad. Vestlusring. Ühistöö. 24. juuni 1975

Raid, T. Septembrikuus ühele poole. Kommunistlike noorte elu. Ühistöö. 28. august 1975

Raid, T. Komsomolisekretär. Ühistöö. 13. veebruar 1971

Rajoonikomitee büroolt. Ühistöö. 29. september 1973

Raudvere, Rein. Suvepäevad sünnitasid doktor Noormanni. Maaleht. 7. juuni 2007

Raudvere, Rein; Ernits, Peeter. Päevad, mil algas täiskasvanuelu. Maaleht. 7. juuni 2007

Rekkor, J. Sajapäevaball. Ühistöö. 17. aprill 1976

Saar, T. Milleks kohustavad meid ELKNÜ XV kongressi otsused? Ühistöö. 16. aprill 1970

Sügis, M., Abramson, M. Sõbrad kohtusid taas. Ühistöö. 9. jaanuar 1971

Tarik, A. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee bürool. Ühistöö. 28. mai 1970

Tehti kokkuvõtteid suvepäevadest. Ühistöö. 18. juuli 1974

Toome, K. Nauditi tantsukunsti. Ühistöö. 4. detsember 1979

Toome, K. I üleliiduline taidlusfestival. Oli, mida vaadata. Ühistöö. 5. juuni 1976

Toome, K. Peotantsuturniir Märjamaal. Ühistöö. 8. aprill 1972

Toome, K. Tantsuturniir. Ühistöö. 26. mai 1973

Toome, K. Lähme reisima! Ühistöö. 11. aprill 1972

Truu, T. Kuidas hakkame täitma ELKNÜ XVI kongressi otsuseid. Ühistöö. 18. aprill 1972

Truu, T. Püüda parema poole. ELKNÜ Rapla Rajooniorganisatsiooni XVIII konverentsilt. Ühistöö. 18. detsember 1979

Truu, T. Ühest, kelle mälestuseks süüdatakse küünal. Nädaline. 22. detsember 1995

Tulvik, U. Komsomolipleenumilt. Ühistöö. 31. jaanuar 1974

Urvet, Jaan. Sinna kaugete vete taha. Mõtisklus Kaljo Toomest. Nädaline. 29. september 1995

Võidu aastapäev ja sõjalis-patriootiline töö. Ühistöö. 29. märts 1975

Värv, Ellen. Noorte suvepäevad Eesti NSV-s. KesKus. Mai, 2008

Õppureid tuleb meeles pidada. Komsomolibüroolt. Ühistöö. 20. jaanuar 1973

Äärma, H. Järvakandi Tehaste komsomoliprožektori tegevusest. Ühistöö. 20. juuli 1974

Summary

The role of the Young Communist League (Komsomol) in Soviet society; 1970ies in the Estonian Leninist Young Communist League (ELKNÜ) of the Rapla district

The ultimate purpose of the soviet society was building a new one. Each and every person had to contribute towards achieving this goal. However, this required awareness and an established view of life. The objective of the Communist Party was to ensure the latter by politicising all areas of life.

The state allowed participation in public life exclusively via its various (mass) organisations that were under the leadership and scrutiny of the Communist Party of the Soviet Union. The All-Union Leninist Young Communist League, ÜLKNÜ, also known as “Komsomol”, united the younger generation of 14-28 years of the Soviet Union under common ideology. The Estonian Leninist Young Communist League was a section of it since 1940.

The purpose of the herein Bachelor’s thesis is to explain the role of the Young Communist League in the soviet society and in the lives of young people. Also, the author will review the activities of the organisation on a more local level on the example of the activities of the ELKNÜ Komsomol committee of the Rapla district in the 1970ies.

The thesis is divided into three chapters: 1) theoretical overview of the essence of the Young Communist League where the author explains the objectives, principles of action, attributes and the main functions of the ÜLKNÜ; 2) the activities of the ELKNÜ Komsomol committee of the Rapla district in the 1970ies, where the author describes the institutional background of the seventies, reviews the main functions of the district-level organisation based on the objectives of the youth organisation, and, last but not least, provides an assessment of the activities of Komsomol both through the eyes of the then young communists and the author; 3) overview of the three largest events organised by ELKNÜ Komsomol committee of the Rapla district: Youth Summer Days, EÕM – Estonian Pupils’ Brigade, and the traditional ballroom dance championships. The addendums to the Bachelor’s thesis are: personal profile of Kaljo Toome, the leader of the Komsomol committee of the Rapla district in 1972-1977, and some documents and photos to illustrate the ideology of the era.

The Communist Party treated the Communist Youth League primarily as its subsidiary and accessory in building the new society as it united the best part of the young people into a force of unified mental and intellectual convictions true to the communist ideals and the socialist

fatherland. The most important task of Komsomol was to develop young people into versatile, physically fit and harmonious individuals with firm ideological convictions and irrefutable weltanschauung who would be active in social life. This means, that the state had a definite understanding of the new type of people – “soviet youth” – its attributes, and characteristics of value. The task of the Communist Youth League was to guide and help the young on this journey. For that end, a communist education system was developed that involved various functions, of which the most important were: politico-ideological upbringing of young people, valuation of education, the development of labour education, the military-sportive preparation of the youth and the development of certain aesthetic preferences.

The Communist Youth League endorsed its objectives through local Komsomol organisations that united the youth of relevant age groups of any collective – school, company, organisation, etc. – thus enabling them to participate in public life and via its elected delegates even in running the country. The work of Komsomol organisations of individual districts was coordinated by local district committees. In the herein thesis the work of the ELKNÜ Komsomol committee of the Rapla district has been reviewed. This example organisation managed and guided the work of nearly one hundred sub-organisations and the life of nearly three thousand young people. The Komsomol committee of the Rapla district had to consider the specificity of its satellite organisations as there were many agricultural establishments in the area and a lot of working-class youth, which was more complicated to manage than students – they could not be involved in Komsomol-related work very easily as family-people were not so interested in participation.

Komsomol units were managed by elected initiative boards and a secretary who actually was the leader of the unit. The work was based on meetings, on the individually assigned Komsomol-tasks and community service. The research conducted for the thesis revealed that all of the above basic elements of Komsomol-work created problems. As the activity of all Communist Youth organisations was extremely regulated by superior bodies and there was an abundance of prescribed rules and regulations that had to be adhered to, the local units often faced passive and indifferent attitude of young people towards obligatory tasks and topics to be studied. Sociological studies have shown that the passivity of youth culminated in 1970 – 1980 and it was replaced by consumerism and entertainment culture. Young people were not interested in politico-ideological issues that were vital for ÜLKNÜ and the soviet society. More and more cultural events and entertainment took place under the cover of ideological functions as such things were of interest to the young people. Several youth enterprises (EÕM, youth days) evolved into events that were formally ideological but entertaining at

heart.

In principle the Communist Youth League was a voluntary organisation but actually a lot of pressure was exerted for joining as many educational institutions and jobs required membership of the ÜLKNÜ or the Communist Party. As most youth events were organised by the Young Communist League, one had to be a member in order to participate (e.g. participation in the ELKNÜ basketball tournament was available for young communists only), and this created a very pragmatic reason for joining the organisation – being a non-member could be quite limiting for self-realisation. Also, joining the organisation was oftentimes customary and no one really paid attention to the ideological background. Therefore, membership in the organisation did not automatically mean ideological devotion.

The Young Communist League was a youth organisation of an era which ideological essence gradually lost its original meaning leaving a cover for organising free time, cultural events and entertainment. The author of the thesis concludes that the ideological and educational objectives of ÜLKNÜ were not reached even though the established rituals – regular meetings, individual Komsomol-tasks, community work, Leninist accounting, etc. – were still a social norm in the 1970ies, although without any deeper meaning for the young. These rituals were considered an unavoidable part of soviet way of life to be eluded as often as possible.

The highest objective of the Communist Party and the soviet society, the establishment of the new communist society, was also not reached: the dissolution of the Soviet Union in 1991 put an end to the 70-year long history of the Young Communist League.

Lisa nr 1. Kaljo Toome, komsomoliorganisatsiooni juht ja inimene

Kaljo Toomel oli 1970. aastate Rapla rajooni noorte elu kujundamisel oluline roll kuna aastatel 1971 – 1977 kuulus ta ELKNÜ Rapla Rajooni Komsomolikomitee koosseisu, millest viis aastat (1972-1977) töötas selle organisatsiooni juhina ning samal ajal tegeles ka rajoonis peotantsukultuuri levitamise, mille kaudu said põhilised tantsusammud selgeks sajad rajooni koolide ja majandite noored. 1970. aastal alustas Kaljo Toome ajalooõpinguid Tartu Riiklikus Ülikoolis, mille ta lõpetas 1979 aastal diplomitööga „Rapla Rajooni Kaiu Kolhoosi areng aastail 1948-1975“. Peale parteilist karjääri töötas Kaljo Toome mitmetel erinevatel ametikohtadel nagu Rapla KEK-i juhataja asetäitjana ning Rapla Tarbijate Ühistu esimehena, mis jäi ka tema viimaseks töökohaks, kuna Kaljo Toome hukkus 1994. aasta 28. septembril Estonia laevaõnnetuses, teel äri- ja koolitusseminarile Rootsi.

Kaljo Toome puhul oli tegemist aktiivse ja mitmekülgse noore inimesega, kelle tegemisi märgati ka vabariigi tasandil ning kelle vahetu loomus, hea suhtlemisoskus, huumorimeel ja sõbralik iseloom mängisid olulist rolli saavutamaks ühiskonnas ja kaasinimeste seas tunnustust ja poolehoidu. Kaljo Toome näitel võib öelda, et „inimnäoline sotsialism“ oli vaatamata realselt valitsevatele ühiskondlikele oludele siiski võimalik. See eeldas küll koostööd nõukogude võimuorganitega, kuid oli üheks võimaluseks noorel inimesel ennast teostada ja osaleda ühiskondlikus elus.

Kaljo Toome astus ÜLKNÜ liikmeks 1962. aastal ning NLKP liikmeks 1970. aastal. Peale Märjamaa Keskkooli lõpetamist 1965. aastal, töötas ta erinevatel ametikohtadel alates autojuhist, puusepast ja traktoristist, lõpetades Valgu sovhoosi klubi juhataja ning Valgu 8- klassilise kooli õpetajana, kus ta oli ka õpetajate komsomolialgorganisatsiooni sekretär.

1971. aasta iseloomustuses, mis eelnes tema kinnitamisele ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee teiseks sekretäriks, toodi välja eeldused Valgu kultuurimaja juhataja ametikohale määramisel, milleks olid kultuuritöölalane huvi ja anne. Iseloomustuses märgiti ära et, lühikese ajaga õnnestus tal rakendada tööle näitering, lauluansambel ja estraadiorkester, millest peamiselt võtsid osa kommunistlikud noored ja noored.

„/.../ Osates töötada noortega ja tundes huvi ka käsitöö vastu annab ta Valgu 8-kl. Koolis poistele tööõpetust. Peale igapäevase töö kultuurimajas ja koolis võtab sm. Toome aktiivselt osa ka ühiskondlike organisatsioonide tööst. 1969. ja 1971.a. valiti sm. Toome Velise Küla TSN saadikuks kus töötab kultuuri ja hariduse alalises komisjonis. Rahvasaadikuna on tal tihe side oma valijatega ning püüab lahendada nende poolt ülestõstetud küsimusi. Sm. Toome kuulub Valgu sovhoosi partei-algorganisatsiooni kus täidab temale antud parteilisi

ülesandeid kultuuri- ja noortega tehtava kasvatustöö alal. Täiendab pidevalt oa töölaseid ja ühiskondlik-poliitilisi teadmisi. Praegu õpib sm. Toome mittestatsionaarselt TRÜ ajaloo-ja keeleteaduskonna II kursusel. On valitud ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee liikmeks ning Valgu 8-klaasilise Kooli õpetajate komsomoli-algorganisatsiooni sekretäriks. Tema juhtimisel on nimetatud komsomoli-algorganisatsioon tõusnud tublimate õpetajate algorganisatsioonide hulka rajoonis. Sm. K. Toome on energiline, mitmekülgsete huvialadega organiseerimisvõimetega seltsimees. Omab eeldused komsomolitöö edukaks juhtimiseks.²⁰⁸

Töös noortega aitasid eespool toodud iseloomuomadused palju kaasa. 1971. aasta septembris kinnitati Kaljo Toome ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee teiseks sekretäriks ning 1972. aasta jaanuaris juba ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee esimeseks sekretäriks, kus ta oli ametis kuni 1977. aasta märtsikuuni, peale mida asus ta tööle Kaiu kolhoosi parteialgorganisatsiooni komitee sekretäriks.²⁰⁹ Kaiu kolhoosi parteikomitee istungil arutatud iseloomustuses 1983. aasta märtsil toodi välja, et Kaljo Toome suhtub tööülesannetesse kohusetundlikult, on nõudlik nii enda kui kaastöötajate suhtes.

„ /.../ K. Toome on poliitiliselt avara silmaringiga. /.../ Teda on mitmel korral autasustatud ÜLKNÜ Keskkomitee ja ELKNÜ Keskkomitee aukirjade ning rinnamärkidega. Vabal ajal tegeleb K. Toome meelsasti kehakultuuriga, loeb palju, huvitub teatrist ja peotantsust, armastab reisida. Moraalsetelt tõekspidamistelt on Kaljo TOOME laitmatu. Abielus, kasvatab kolme last.“²¹⁰

1976. aastal kirjeldab Märjamaa Keskkooli abiturient J. Rekkor Kaljo Toome esinemist sajapäevaballil järgmiste sõnadega: „Sooja vastuvõtu osaliseks sai Komsomoli Rajoonikomitee esimene sekretär Kaljo Toome, kes oma kõnes peatus peale suurte ja kõlavate teemade ka üsna igapäevastel asjadel. Ta ei hakanud meile tulevikuks mingeid illusioone looma (arsti- või inseneridiplom jne.), vaid rõhutas just seda, et kõrgkooli mittepääsemine ei sea veel kõigile eluteedele punast tuld ette.“²¹¹

Kaljo Toome ei pidanud paljaks panustada oma töösse rohkem kui seda temalt oodati. Selle näitena võib tuua tema enda poolt graveeritud või meisterdatud auhinnamealid jmt. Näiteks 1976. aasta suvepäevade lõputseremooniat kirjeldavas artiklis on väljatoodud asjaolu, kus alavõitjatele anti üle Kaljo Toome tehtud humoorikad meistrimedalid.²¹²

Kaljo Toome head tööd komsomoliorganisatsiooni juhina märgiti ära ka ÜLKNÜ ajalugu käsitlevas 1986. aastal ilmunud väljaandes „Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku

²⁰⁸ ERAF.1.6.14154, 1971-1977. Toome, Kaljo Evaldi p.

²⁰⁹ Samas

²¹⁰ ERAF.3303.70.113, 26.04.1983-27.04.1983. Toome, Kaljo Evaldi p.

²¹¹ Rekkor, J. Sajapäevaball. Ühistöö.17. aprill 1976. Lk 3

²¹² Kaasik, A. Noorte suvepäevad. Kohtumiseni tuleval aastal. Ühistöö. 6. juuli 1976. Lk 1

Noorsooühingu ajaloost.”²¹³ 1975. aastal kutsuti ta aga Eesti Televisiooni saatesarja „Komsomoliaasta“ kõnelema Rapla rajooni noorte töödest ja tegemistest.²¹⁴

Kaljo Toome jättis inimeste südamesse jälje. Aasta peale laevaõnnetust kirjutas oma mõtiskluses Kaljo Toomest kunagine töö- ja mõttekaaslane Jaan Urvet nii:

„ /.../ Kümme aastat koostööd Kaljo Toomega...Kompromissid ja lootused...vahel ka mittemõistmised ja möödarääkimised...eufoorihetked ja nostalgia...Kuulsad tantsuturniirid ja kunagised suurpeod...ja ladusad pidukõned...Ka tülide klaarimine jäeti Kaljo hooleks...Ta lihtsalt valdas pingete maandamise kunsti... Ja ometi ei suutnud paljud meist siis aru saada sellest, mida Kaljo sageli lausa piiramatult jagas...inimmõistmist... Tal jätkus seda kõikide jaoks...ka kõige kriitilisematel eluhetkedel...Need olid ju aastad, kui kõik pandi paika must-valgel põhimõttel ja kui ei tunnistatud vahetoone. Kui sageli andis Kaljo lootust ka siis, kui argielu oma reaalsuses juba kõik purustanud oli./.../.”²¹⁵

Ühes teises Kaljo Toomet mälestavas artiklis, iseloomustab ajakirjanik teda nii: „/.../ Sügav kultuurihuvi, muusika tundmine, /.../ lugemus, alati rahulik ja soliidne – niisugune oli Kaljo Toome. /.../ Kaljo oli suurepärane peojuht, seltskonna hing, mõistev sõber. /.../“ Ajakirjanik jätkab:

„ /.../ Mõni päev pärast laevaõnnetust palus üks memm tarbijate ühistu töötajalt, et see näitaks aknaid, mille taga Kaljo Toome töötas. Memm lubas tema lauale lilled viia, tänuks abi eest maaharimisel, alati auto peale võtmise eest ja lisas, et kogu küla armastas seda inimlikku meest./.../ Kui kord küsisin, mis ta Kaiu kolhoosi partorgina ka head on teinud, oli vastus otsekohene ja lühike: „Kolm abielu liimisin kokku, neljas on veel pooleli.“²¹⁶

Kaljo Toome, ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee esimese sekretärina, puutudes igapäevatoos vahetult kokku väga paljude noorte, kujunemisjärgus inimestega, suutis ehk oma väga hea suhtlemisoskuse, avatud oleku ja sõbraliku loomusega, ajastule omase, ühiskonnast tuleneva ideoloogilise surve, kohustused ja kohatise absurduse muuta paljudele kergemaks ja inimlikumaks.

²¹³ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II. Lk 271

²¹⁴ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu ajaloost, II Lk. 309

²¹⁵ Urvet, J. Sinna kaugete vete taha. Mõtisklus Kaljo Toomest. Nädaline. 29. september 1995

²¹⁶ Truu, T. Ühest, kelle mälestuseks süüdatakse küünal. Nädaline. 22. detsember 1995

Lisa nr 2. Komsomolipilet ja VTK tunnistus²¹⁷

<p>Пролетарии всех стран, соединяйтесь! ВЕСОБОЯНИЙ ЛЕНИНСКИЙ КОММУНИСТИЧЕСКИЙ СОЮЗ МОЛОДЕЖИ</p> <p>КОМСОМОЛЬСКИЙ БИЛЕТ №01996800</p> <p>Фамилия <u>Тооме</u> Имя <u>Калли</u> Отчество <u>Валдгович</u> Год и месяц рождения <u>1947 июль</u> Время вступления в ВЛКСМ <u>май 1962</u> <u>Лиллехаммерский район ВЛКСМ</u> <small>(наименование комитета комсомола, выдавшего билет)</small> <u>эстонии</u></p> 	<p>Kõigi maade proletaarlased, ühinege! ÜLELIIDLINE LENINLIK-KOMMUNISTLIK NOORSOÜHING</p> <p>KOMSOMOLIPILET №01996800</p> <p>Perekonnanimi <u>TOOME</u> Eesnimi <u>KALJO</u> Isanimi <u>EVALD</u> Sünniaasta ja kuu <u>1947 juuli</u> ULKNU-sse astumise aeg <u>MAI 1962</u> <u>ELKOH RAJALA RAJONI-</u> <small>(pileti väljandmisel, komitee/koomitee nimetus)</small> <u>KOMITEE</u></p>
---	--

**«VALMIS TÖÖKS JA NSV LIIDU KAITSEKS»
TUNNISTUS**

**УДОСТОВЕРЕНИЕ
«ГОТОВ К ТРУДУ И ОБОРОНЕ СССР»**

**NSV LIIDU MINISTRITE NOUKOGU j. a.
KEHAKULTUURI- JA SPORDIKOMITEE**

autasustab KULD määrgiga

sm. REGINA TOOME

kes täitis üleliidulise kehakultuurikompleksi
«VALMIS TÖÖKS JA NSV LIIDU KAITSEKS»
I (10-7.0) astme normatiivid

 Ilsternis
Allkiri

1971 a.

²¹⁷ Autori erakogu

Lisa nr 3. ELKNÜ Rapla Rajoonikomitee aktiiv noorte suvepäevadel²¹⁸

²¹⁸ Autori erakogu

Noorte suvepäevade tunnistus

Regina Laane

Triallis sõber!

Oled saanud täisealiseks. Nüüdsest peale on Sul kõik Nõukogude kodaniku õigused ning austavad kohustused meie kodumaal ja väli maailmas. Täna saad alates astuda Eesti Kommunistliku Partei juhtimisel koos kogu meie nina noortega muutama teoks kõige julgemaid wistusi.

Seejärel ole alati ja kõiges närviliseks revolutsiooniliseks ja tööraditsioonide jätkajaks. Saatku Sind elus töötööm ning austus ja uute wästuste em.

Regina Laane (regiooni RSD) ja isingas

Eesti Noorteliit (Eesti Noorteliit) sekretär

²¹⁹ Autori erakogu

Lisa nr 5. Rapla traditsiooniline peotantsuturniir²²⁰

²²⁰ Autori erakogu

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Regina Mets** (isikukood: 46905160279)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

**bakalaureusetöö „Komsomoli roll nõukogude ühiskonnas. ELKNÜ Rapla rajooni
komsomolikomitee tegevusest 1970. aastatel“,**

mille juhendaja on dots. Tõnu Tannberg,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 21. mail 2013

(allkiri)